

VERTAISTUKIVIIKONLOPUT KANSAINVÄLISEN
HUOLTOKIISTAN KOHTEENA OLEVILLE LAPSILLE

Marika Mäkelä
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) ja lastentarhanopettajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Mäkelä, Marika.

Vertaistukiviikonloput kansainvälisen huoltokiistan kohteena oleville lapsille. Diak Etelä, Helsinki, kevät 2012, 56s., 7 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) ja lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyöni oli produkti, jonka tavoitteena oli suunnitella, järjestää ja arvioida kansainvälisen huoltokiistan tai lapsikaappauksen uhan kohteena oleville lapsille toimintaa vertaistukiviikonloppujen aikana siten, että se tukisi lasten turvallisuudentunnetta ja virkistäisi lapsia. Lisäksi tarkoitukseni oli antaa neuvoja, miten lapsille suunnattu vertaistoiminta järjestetään vapaaehtoistyöntekijöiden voimin. Opinnäytetyöni oli osa Kaapatut Lapset ry:n vuoden 2011 pääteemaa, vapaaehtoistyötä.

Lapsille suunnattu vertaistoiminta sisälsi retkiä ja pajatoimintaa yhden viikonloppun aikana. Aineistonkeruumenetelminä käytin osallistuvaa havainnointia ja kyselyä. Kyselylomakkeella keräsin palautetta toiminnasta.

Teoriatietojen ja lapsille suunnatun vertaistukitoiminnan pohjalta voin todeta, että vapaaehtoistyöntekijöiden voimin on mahdollista virkistää ja tukea kaappausuhan alla eläviä lapsia. Samalla vanhemmat oppivat tukemaan lapsen turvallisuudentunnetta. Toiminnalliset menetelmät sopivat hyvin turvallisuudentunteen tukemiseen.

Asiasanat: kansainvälinen lapsikaappaus, kiintymyssuhde, vertaistuki, toiminnalliset menetelmät

ABSTRACT

Mäkelä, Marika

Peer support to children who have experienced child abduction or a threat of it. 56p., 7 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The objective of this study was to plan, organize and evaluate functional workshops for a child welfare organization called The Finnish Association for Abducted Children. The purpose of this thesis was to support the feeling of security among children who have experienced child abduction or the threat of it.

This study is a production. The method used was participatory observation. The functional workshops were implemented in 2011. Feedback on the workshops was collected from parents by using questionnaires and the results were organized in themes.

The main result of the thesis showed that participating in functional workshops might increase children`s feeling of security. Furthermore, parents receive information on supporting the child`s feeling of security.

As conclusions, the method of functional workshops can be utilised within the professional field. The feedback on the functional workshops was positive. However, the equipment used in workshops could be further developed in the future.

Keywords: functional workshops, child abduction, peer support

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA.....	8
2.1 Kaapatut Lapset ry ja vertaistukiviikonloput.....	8
2.2 Produktin ja opinnäytetyön tavoitteet.....	9
3 KANSAINVÄLINEN LAPSIKAAPPAUS	12
3.1 Rikosoikeudellinen määritelmä.....	12
3.2 Kaappausuhan ja kaappauksen vaikutuksia lapseen	14
4 KIINTYMYSSUHDETEORIA LAPSEN KEHITYKSESSÄ	16
4.1 Kiintymyssuhteen kehittyminen	16
4.2 Traumatisoituneen lapsen kiintymyssuhde.....	17
5 TOIMINNALLINEN VERTAISTUKIRYHMÄ TURVALLISUUDENTUNTEEN TUKIJANA.....	20
5.1 Vertaistuki.....	20
5.2 Toiminnalliset menetelmät.....	22
5.2.1 Energianpurkupaja.....	23
5.2.2 Tarinapaja	23
5.2.3 Kirjapaja.....	25
5.2.4 Sukupuupaja.....	26
5.2.5 Rentoutumispaja	26
5.2.6 Ryhmäpaja.....	27
5.2.7 Retket	27
5.3 Ryhmänohjaajan rooli.....	29
6 VERTAISTUKIVIIKONLOPUT	31
6.1 Suunnittelu	31
6.1.2 Aineistonkeruu osallistuvan havainnoinnin keinoin	32
6.2 Lapsille suunnattu toiminta	34
6.2.1 Palautteen kerääminen kyselylomakkeella	36
6.2.2 Palautteen analysoiminen teemoittelemalla.....	37

7 POHDINTA	41
7.1 Luotettavuus ja eettisyys	41
7.2 Pohdintaa omasta ammatillisuudesta ja opinnäytetyöprosessista	41

LÄHTEET	45
---------------	----

Liite 1: Pajan 1 ohjeistus

Liite 2: Pajan 2 ohjeistus

Liite 3: Pajan 3 ohjeistus

Liite 4: Pajan 4 ohjeistus

Liite 5: Pajan 5 ohjeistus

Liite 6: Pajan 6 ohjeistus

Liite 7: Palautelomake

1 JOHDANTO

Lapsikaappaus on aina inhimillinen tragedia. Lapsikaappauksia Suomeen tai Suomesta tapahtuu alle 50 kappaletta vuosittain, mutta kaappausten määrä on nousussa (Oikeusministeriö 2010). Siksi työni on ajankohtainen. Lapsen kasvatukseen liittyvät kysymykset voivat tulla ongelmallisiksi etenkin silloin, kun perhe-elämää koskevista odotuksista ja toiveista, arvoista tai uskonnollisista ja kulttuurisista näkemyksistä ei ole avoimesti keskusteltu ennen perheen perustamista. Ulkomaalaisen kanssa naimisiin mennessään toinen puoliso joutuu usein vaihtamaan elinympäristönsä vieraaseen maahan ja vieraan kulttuurin tai uskonnon pariin. Avioeron tapahtuessa ja perheen hajotessa vieraaseen maahan muuttanut puoliso saattaa haluta palata lasten kanssa takaisin kotimaahansa, mitä toinen puolisoista ei hyväksy. (Aarni, Isaksson, Khan & Räisänen 2008, 3–8.)

Turvallisuudentunne on ihmisen perustarve. Tämä opinnäytetyö pyrkii, Kaapatut Lapset ry:n pyynnöstä, osaltaan tukemaan ja virkistämään niitä lapsia, joiden elämää kaappausuhka varjostaa. Yleensä kaksikulttuurisen perheen avioero tai lapsen vanhempien välien rikkoutuminen ovat huoltokiistan taustalla. Huoltokiista taas aiheuttaa lapsikaappauksen tai lapsikaappauksen uhan. Opinnäytetyöni on toiminnallinen. Etsin työssä alun perin vastausta kysymykseen, miten tukea kaappausuhan alla elävää lasta vertaistuen keinoin. Lasten vertaisryhmätoimintaa on kehitelty aikaisemminkin, mutta ei tälle kohderyhmälle. Osa vertaistukiviikonloppuihin osallistuvista lapsista on kaapattu ja palautettu. Osa taas elää parhaillaan kaappausuhan alla esimerkiksi vanhempien meneillään olevan huoltokiistan takia. Lapset ovat siis enemmän tai vähemmän traumatisoituneita. Aihe kiinnostaa minua, koska haluan tulevaisuudessa työskennellä lasten parissa ja tavoittelen sosionomi (AMK) tutkintoon lastentarhanopettajakelpoisuutta. Aihe on tutkintomme kannalta tärkeä, koska sen tarkoituksena on tukea lasten turvallisuudentunnetta. Lapsen turvallisuudentunteen tukeminen on tärkeää niin lastensuojelun kuin päivähoiton puolella. Työ auttaa vanhempia tukemaan lapsensa

turvallisuudentunnetta ja kehittää Kaapatut Lapset ry:n lapsiperheille suunnattuja palveluja.

Opinnäytetyöni alussa kerron lähtökohdista, joiden pohjalta vertaistukiviikonloput suunniteltiin ja toteutettiin. Avaan keskeisiä käsitteitä, kuten kansainvälistä lapsikaappausta ja vertaistukea. Teoriaosuuden jälkeen kerron opinnäytetyöni etenemisestä ja vertaistukiviikonloppujen toteutuksesta. Lopuksi arvioin opinnäytetyöprosessia sekä ammatillista kasvuani.

2 OPINNNÄYTETYÖN TAUSTAA

2.1 Kaapatut Lapset ry ja vertaistukiviikonloput

Kansalaisjärjestöjen merkitys suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehittymisessä on ollut suuri. Moni palvelu on saanut alkunsa järjestöjen aloittamasta toiminnasta. Palveluja tuottava järjestötoiminta nähdäänkin julkisia palveluja täydentävänä toimintana. Vertaistuki- ja vapaaehtoistoiminta ovat tärkeässä asemassa järjestöjen toiminnassa.

Kaapatut lapset ry on perustettu vuonna 1997. Yhdistys on valtakunnallisen Ensi- ja turvakotien liitto -lastensuojelujärjestön jäsenyhdistys. Yhdistys on valtakunnallinen ja tukee ja neuvoo vanhempia, joiden lapsi on kaapattu, ja perheitä, jotka elävät kaappausuhan varjossa. Kaapatut lapset ry on perustettu kansainvälisten lapsikaappausten ehkäisemiseksi ja kaapattujen lasten palauttamiseksi sekä neuvojen ja avun antamiseksi lapsensa menettäneille vanhemmille. Yhdistyksen ylläpitämän avopalvelupisteen tehtäväksi on myöhemmin tullut myös vanhempien ja lasten psykososiaalinen kuntouttaminen vaikeissa kansainvälisissä ero- ja huoltokiistatilanteissa. (Kaapatut Lapset ry 2011 a.)

Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on auttaa ja tukea perheitä sekä kaappauksen, kaappausuhan tai vaikean huoltokiistan kohteena olevia lapsia sekä puolustaa lasten perus - ja ihmisoikeuksia. Yhdistys pyrkii toiminnassaan ottamaan yhdenvertaisesti huomioon sekä isän että äidin mielipiteen, mutta tärkeintä on lapsen etu ja oikeus olla joutumatta kansainvälisen lapsikaappauksen tai vaikean huoltoriidan kohteeksi ja uhriksi. Kaapatut Lapset ry:n avopalvelupiste Toivon Talo Helsingin Malmilla tarjoaa tietoa ja apua lapsikaappausasioissa sekä kansainvälisissä huoltokiistatilanteissa. Neuvonnan avulla huoltajia ohjataan toimimaan oikein kaapattujen lastensa palauttamiseksi, kaappausten ehkäisemiseksi ja kansainvälisten huoltokiistojen ratkaisemiseksi. Muita keskeisiä avopalvelun toimintamuotoja ovat tukirahasto, tiedotus,

yhteistyö viranomaisten, asianajajien ja asianhoitajien kanssa, tukihenkilöiden antaman vertaistuen koordinointi sekä jäsenperheiden psykososiaalisen kuntoutuksen ja perheiden vertaistuki- ja virkistystoiminnan järjestäminen. (Kaatatut Lapset ry 2011 b.)

Yhdistys järjestää kaksi kertaa vuodessa virkistys- ja vertaistukiviikonlopun jäsenperheilleen eri puolilla Suomea. Lapsille on viikonlopun aikana yleensä pyritty järjestämään myös omaa toimintaa, mutta ongelmia on aiheuttanut esimerkiksi se, että lasten oma toiminta on ollut lähinnä vapaaehtoistyöntekijöiden varassa. Koska kohderyhmä on haastava, ovat vapaaehtoistyöntekijät väsyneet ja heitä on ollut vaikea saada. Vapaaehtoistyöntekijöiden ohjaamana toiminta myös helposti painottuu liiaksi vapaaseen leikkiin. (Räisänen 2010.) Vapaaehtoistoiminnan periaatteita ovat vapaaehtoisuus, palkattomuus ja se, ettei toiminta korvaa ammatillista työtä eikä ammatillinen työ korvaa sitä, vaan ne tukevat ja täydentävät toisiaan (Lehtinen 1997, 20). Myöskään ammattiauttaminen ja vertaistoiminta eivät ole toistensa kilpailijoita vaan toisiaan täydentäviä (Kuuskoski 2003, 35).

2.2 Produktin ja opinnäytetyön tavoitteet

Tein opinnäytetyöni yhteistyössä Kaapatut Lapset ry:n kanssa, ja työni lähtökohdانا oli kehittää yhdistyksen järjestämiin virkistys- ja vertaistukiviikonloppuihin lasten turvallisuudentunnetta tukevaa toimintaa.

Opinnäytetyöni liittyy Kaapatut Lapset ry:n vuoden 2011 pääteemaan, vapaaehtoistyöhön.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on suunnitella, järjestää ja arvioida Kaapatut Lapset ry:lle vertaistukiviikonloput ja niiden toteutus kansainvälisen huoltokiistan kohteena oleville lapsille siten, että ne tukisivat lasten turvallisuudentunnetta ja virkistäisivät lapsia. Tämän lisäksi tarkoitukseni on antaa ohjeita, miten vertaistukiviikonloput järjestetään vapaaehtoistyöntekijöiden voimin siten, että

lapsen turvallisuudentunnetta tuetaan. Ohjeet perustuvat vertaistukiviikonlopusta tekemiini havaintoihin ja kirjallisuuteen.

Pyrin produktissa osaltani tukemaan ja virkistämään niitä lapsia, joiden elämää kaappausuhka varjostaa kehittämällä Kaapatut Lapset ry:n vertaistukiviikonlopun lapsille suunnattua toimintaa. Produktin tavoitteena on virkistää ja tukea kaapattuja tai kaappausuhan alla eläviä lapsia vertaistuen keinoin. Opinnäytetyön tavoitteena oli alun perin kehittää vertaistukiviikonloppuihin alle kouluikäisille lapsille suunnattua toimintaa. Työn kuluessa kuitenkin havaitsin, että toiminnan suunnittelu ja ohjaaminen pelkästään kertaluonteisena produktina ei välttämättä ole tarkoituksenmukaisin tapa toimia, koska suunnitellusta vertaistoiminnasta ei ole hyötyä yhdistykselle, jos toiminnalla ei ole jatkossa ohjaajaa. Niinpä asetin tavoitteeksi myös kehittää lapsille suunnatun vertaistoiminnan lisäksi työmuotoja, joilla lasten toiminta voidaan toteuttaa haluttaessa jatkossakin joko vapaaehtoistyöntekijöiden voimin tai pienin työvoimakustannuksin, mahdollisesti osallistuvien perheiden ja yhdistyksen yhteisellä panostuksella. Sain yhdistykseltä lähes vapaat kädet toiminnan suunnitteluun.

Visioni oli kehittää lasten turvallisuudentunnetta tukevia työmuotoja, jotka perustuisivat osin vapaaehtoisten, osin henkilökunnan ja osin perheiden itsensä pyörittämään lasten toimintaan. Työmuotoja, jotka tukisivat lapsia ja perheitä, olisivat yhdistykselle kustannustaloudellisia, tukisivat vapaaehtoistyöntekijöiden työssä jaksamista ja olisivat siirrettävissä eri puolille Suomea. Työmuotojen tarkoituksena on, että Kaapatut Lapset ry voi niin halutessaan käyttää kerran suunnittelemani työmuotoja uudestaan tekemällä niihin helposti muutoksia kulloiseenkin ympäristöön ja kulloisillekin perheille sopivaksi, esimerkiksi vaihtamalla retkikohteen toiseen kohteeseen tai vaihtamalla rentoutuspajan musiikin linnunlauluun. Näin toiminnassa voidaan ottaa huomioon vaihtelu ja paikalliset olosuhteet.

Produktini tavoitteena ei ole antaa systemaattista psykososiaalista terapiaa, joka on kriisityön ammattilaisten tehtävä, vaan lieventää traumatisoivien

tapahtumien vaikutuksia sosiaalisen vertaistuen keinoin. Tämän työn tarkoitus on osaltaan tukea lapsen turvallisuudentunnetta ja virkistää lasta. Koko perheen tukeminen on tärkeää, mutta produktissa osuudekseni on erotettu lapsen tukeminen. Vanhempien tukeminen on Kaapatut Lapset ry:ssä jo huomioitu. Siksi pyrin työssäni tukemaan lasta ja vanhempia mutta painotan näkökulmaa erityisesti lapsen tukemiseen. Opinnäytetyöni kirjallisessa osassa pyrin kuvaamaan lapsikaappausta ilmiönä, en arvottamaan sitä. Siksi lapsikaappauksesta kulttuurien törmäyksenä on mainittu vain lyhyesti.

Halusin laajentaa ammatillista osaamistani kolmannen sektorin pariin, koska kolmannen sektorin toimijoilla on nykyään merkittävä rooli sosiaalipalveluiden järjestäjinä. Halusin myös oppia tekemään asiakastyötä itselleni uuden asiakasryhmän kanssa ja oppia tukemaan voimavarojen käyttöä uudessa elämäntilanteessa. Halusin tehdä opinnäytetyön, jota tehdessäni voisin oppia ja hyödyntää sekä sosionomin (AMK) että lastentarhanopettajan työssä tarvittavia tietoja ja taitoja.

Opinnäytetyö hyödyttää työelämää siten, että se kehittää Kaapatut Lapset ry:n työtä ja tuottaa uusia työmuotoja, jotka otetaan käyttöön ensimmäisen kerran työn valmistuttua, järjestön voimaantumisviikonloppussa Solvallassa kesäkuussa 2012. Lisäksi minua on pyydetty voimaantumisviikonloppuun esittelemään kiintymyssuhdeteoriaa vanhemmille.

3 KANSAINVÄLINEN LAPSIKAAPPAUS

3.1 Rikosoikeudellinen määritelmä

Lapsen elämässä lähtökohtana pidetään luonnollisesti sitä, että hänellä on aina oikeus asua vakinaisessa asuinmaassaan. Tarvittaessa huoltajat päättävät yhdessä lapsen muutosta toiseen maahan, ja huoltajuudesta päätetään aina lapsen vakinaisessa asuinmaassa. Suomessa kansainvälisellä lapsikaappauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa alle 16-vuotias, Suomessa pysyvästi asuva lapsi on viety vakinaisesta asuinvaltiostaan toiseen valtioon ilman huoltajan suostumusta tai jätetty sieltä palauttamatta sovitun tapaamisen päätyttyä. Lapsen kansalaisuudella tai sillä, missä maassa lapsi on syntynyt, ei ole merkitystä. (Oikeusministeriö 2011.)

Lapsikaappaukset jaetaan kahteen ryhmään: kaappaukset Haagin sopimusvaltioihin ja kaappaukset Haagin sopimuksen ulkopuolisiin maihin (Oikeusministeriö 2011). Haagin kansainvälinen lapsikaappaus sopimus on yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta. Sopimus (Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction 1980) on solmittu vuonna 1980, ja Suomi on liittynyt siihen vuonna 1994. Suomi on sitoutunut myös lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta, täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen eli Euroopan Neuvoston Luxemburgin sopimukseen (European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children 1994). Yleissopimusten tarkoituksena on ehkäistä ja ratkaista kansainvälisiä lapsikaappauksia. Lapsikaappausta koskevat kotimaiset säännökset on kirjattu lakiin lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983).

Mikäli lapsi kaapataan Haagin sopimuksen ulkopuoliseen maahan, viranomaiset ovat melko voimattomia. Suomesta ulkomaille kaapattujen lasten palauttaminen Suomeen Haagin sopimuksen ulkopuolisista maista on ongelmallista. Erityisen

vaikea on kaapattujen lasten asema Pohjois-Afrikassa ja muslimienemmistöisissä valtioissa, sillä näiltä alueilta on lähes mahdotonta saada lapsia palautetuksi. (Oikeusministeriö 2011.) Haagin lapsikaappaus sopimus oli kesäkuussa vuonna 2010 voimassa Suomen ja 77 muun valtion välillä. Vain neljä muslimienemmistöistä valtiota oli allekirjoittanut sopimuksen. (Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction 1980.) Muslimienemmistöisten maiden kohdalla ei ole käytössä mitään sopimusmekanismia, jonka perusteella lapsen palauttamista voitaisiin vaatia oikeusteitse. Ainoina keinoina voidaan yrittää käyttää sovittelua, diplomatiaa tai vetoamista esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka Somaliaa lukuun ottamatta ovat kaikki muslimienemmistöiset maat hyväksyneet. (Oikeusministeriö 2011.)

Vuonna 2010, tällä hetkellä uusimman tilaston mukaan, oli Suomesta vietyä pois vastoin toisen vanhemman tahtoa yhteensä 38 lasta, joista 17 oli palaamatta vielä vuoden lopussa. 24 lasta oli viety Haagin sopimuksen allekirjoittaneeseen maahan. 15 lasta oli kaapattuna Haagin kansainvälisen lapsikaappaus sopimuksen ulkopuoliseen maahan. Näistä kolme saatiin takaisin Suomeen. Suomessa oli kaapattuna vuonna 2010 yhdeksän lasta toisesta Haagin sopimusvaltiosta. Vuodenvaihteessa 2010–2011 kolmen lapsen tilanne oli avoin. Haagin lapsikaappaus sopimuksen ulkopuolisista maista tapahtuneet kaappaukset eivät tule automaattisesti Suomen viranomaisten tietoon, joten niiden määrästä ei ole tietoa. (Kaapatut lapset ry 2011 c; Kaapatut lapset ry 2011 d.)

Suomessa lapsikaappaus on rikos. Lapsen kaapannut saattaa syyllistyä rikoslain 25 luvun 5 §:n mukaisesti joko lapsen omavaltaiseen huostaanottoon tai 5.a §:n mukaisesti lapsikaappaukseen, josta maksimirangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Lapsikaappaus on kyseessä, jos lapsen omavaltaisessa huostaanotossa lapsen huoltoa koskevia oikeuksia loukaten lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne, ja näitä lapsen huoltoa koskevia oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä

tosiasiallisesti käytetty tai olisi käytetty ilman poisviemistä tai palauttamatta jättämistä. (Rikoslaki 1995.)

Lapsikaappaus, lapsen erossa pitäminen toisesta vanhemmasta, on myös ihmisoikeusloukkaus. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista katsoo lapsen edun pitävän sisällään oikeuden saada tuntee vanhempansa, olla heidän hoidettavanaan tai elää yhdessä heidän kanssaan. Yleissopimus myös velvoittaa valtioita takaamaan niille lapsille, jotka ovat joutuneet lähtemään kotimaastaan, paluun kotimaahansa sekä yhteydenpidon oman perheen kanssa. Sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään toimiin lasten laittomien maasta kuljetusten ja palauttamatta jättämisten ehkäisemiseksi. YK:n yleissopimuksen lapsen oikeuksista olivat kesäkuussa vuonna 2010 ratifioineet kaikki YK:n jäsenvaltiot Somaliaa, Yhdysvaltoja ja Etelä-Sudanin tasavaltaa lukuun ottamatta. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.)

3.2 Kaappausuhan ja kaappauksen vaikutuksia lapseen

Kaappaus, kaappauksen uhka tai huoltoriidat vaikuttavat lapseen monin tavoin. Jo avioero on aina kriisi lapselle, ja jokainen lapsi kokee ja reagoi kriisiin tai vanhempien eroon eri tavalla oman persoonallisuutensa, taustansa, kokemustensa ja selviytymistaitojensa mukaan. Alle kouluikäisellä lapsella ei usein vielä sanavarasto riitä sanoin kuvaamaan tunteita. Heidän tunteensa ilmenevät muilla tavoilla, esimerkiksi vatsakivulla, päänsäryllä, raivokohtauksilla, vetäytymisellä muiden lasten seurasta tai taantumalla kehityksessä. Vauvaiikäiset reagoivat esimerkiksi univaikeuksin ja ruokahalun muutoksin. Vanhempien avioero on aina lapselle rankka kokemus. Se on iso riskitekijä lapsen kehitykselle. Ero on uhka lapsen perusturvallisuudelle ja hyvinvoinnille. Huoltajuuskiistat pitkittävät ja hankaloittavat erosta oireilua. Vanhempien riitaiset välit kuormittavat lasta. Vanhempien avoin vihamielisyys ja riitely on vahingollista riippumatta siitä, asutaanko yhdessä vai ei. Erityisen haitallista on, jos lapsi joutuu vanhempien välisen riitelyn välikappaleeksi. Kriisiytynyt ero

saattaa viedä yksinhuoltajan voimavarat ja myös tätä kautta vanhemman uupuminen haittaa välillisesti myös lasta. (Koskela 2008, 19–25.)

Perheväkivalta saattaa olla yksi lapsikaappauksen taustatekijä (Hautanen 2010, 29). Parisuhdeväkivalta vaikuttaa aina negatiivisesti lapsiin, olivatpa he itse sen kohteena tai eivät. Väkivallasta seuraa kognitiivisia, emotionaalisia ja sosiaalisia ongelmia kuten kehityksen hidastumista ja taantumista, häpeäntunnetta, kiintymyssuhdeongelmia, univaikeuksia, ongelmia ystävyysuhteissa ja itsetunto-ongelmia. Ongelmat voivat siirtyä lapsuudesta aikuisuuteen aiheuttaen esimerkiksi syrjäytymisriskin. (Hautanen 2010, 42.)

Lapsikaappausuhkaa kokevat lapset joutuvat elämään kaappausuhan varjossa usein vuosikausia. Kaappaus ja kaappausuhka vaikuttavat lapseen ja lapsen kehitykseen aina. Mitä pidempään lapsen palauttaminen tai kaappauksen uhka kestävät, sitä vakavampia ja pitkäkestoisempia niiden vaikutukset ja seuraukset ovat lapselle. Kansainvälisten tutkimusten mukaan kaappauksen vaikutuksiin saattaa liittyä esimerkiksi masentuneisuutta, tasapainoisuuden, turvallisuuden ja luottamuksen menetystä, pelkoa, yksinäisyyttä, avuttomuutta ja suuttumusta. Palautetuillakin lapsilla esiintyy käytöshäiriöitä, sopeutumisvaikeuksia, pelkoja ja post-traumaattisia stressioireita. Lapsikaappaus on siis paljon muuta kuin pelkkä valtakunnan rajan yli suuntautuva luvaton teko. Siihen sisältyy lapsen tosiasialliseen, psyykkiseen ja oikeudelliseen tilanteeseen liittyvä radikaali muutos. (Aarni ym. 2008, 57–58.)

4 KIINTYMYSSUHDETEORIA LAPSEN KEHITYKSESSÄ

4.1 Kiintymyssuhteen kehittyminen

Vauvalla on synnynnäinen tarve kiintyä hoitajaansa, sillä se on lapsen hengissä säilymisen ehto. Vauva kiintyy yleensä äitiin tai muuhun läheiseen hoitajaan. Vauva muodostaa kiintymyssuhteen heti synnyttyään. Kahden kuukauden ikäinen vauva hymyilee vielä kenelle tahansa. Puolen vuoden ikäiselle vauvalle on syntynyt sisäinen turvallisuudentunne. Hän tietää että häntä autetaan, jos hän itkee. Siksi hän pystyy rauhoittumaan itseksensä. Kahdeksan kuukauden ikäinen vauva on muodostanut erityisen suhteen hoitajaansa, yleensä äitiin. Vauva vierastaa muita ihmisiä ja alkaa itkeä heidät nähdessään. (Sinkkonen 2006, 36.)

Turvallisesti kiintynyt lapsi protestoi jäätyään yksin tai vieraaseen paikkaan. Hän hätäntyy, itkee ja lopettaa leikkimisen. Hän kykenee ilmaisemaan eroahdistusta ja ottamaan lohdutusta vastaan. Hänellä on muistissa riittävästi turvaa tuottavia vuorovaikutusmielikuvia, joiden varassa lapsi pärjää kunnes vanhempi palaa. (Sinkkonen 2006, 61.)

Turvallisesti kiintyneen lapsen elinympäristö on ollut säännönmukainen ja turvallinen. Hän ei ole joutunut pelkäämään hylätyksi tulemista. Hänen hoitajansa on osannut reagoida ja vastata lapsen tarpeisiin herkästi ja lapselle on syntynyt turvallisuudentunne koska hänen ei ole tarvinnut selviytyä yksin. (Sinkkonen 2006, 42.) Kiintymyssuhde ei synny kuitenkaan automaattisesti vaan rakentuu varhaisessa vuorovaikutuksessa jatkuvasta perusturvallisuudesta. Perusturvallisuuden luomisessa auttavat hoiva ja päivittäiset rutiinit. Vanhemman psyykinen läsnäolo on tärkeää. (Salo 2003, 46.)

Turvallisesti kiintynyt lapsi kasvaa empaattiseksi. Hän osaa eläytyä toisen asemaan. Hän oppii viestimään omista tunnetiloistaan ja tarpeistaan. Hän osaa

käyttää järkeä ja tunnetta oikeassa suhteessa. Hän kokee itsensä tärkeäksi. (Sinkkonen 2006, 75.) Kiintymyssuhteen merkitys onkin siinä, että se kantaa läpi elämän eikä sitä voi tietoisesti hallita. Lapsi kaipaa myöhemminkin elämässään poissaolevaa vanhempansa eikä ikävän tunne katoa. (Salo 2003, 46.)

4.2 Traumatisoituneen lapsen kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdekehityksen tunteminen auttaa ymmärtämään lapsen traumakokemuksia. John Bowlbyn (1907–1990) kehittämän kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan ymmärtää esimerkiksi sitä, miten lapsi reagoi vaaratilanteessa, millaisia uskomuksia hänellä on itsestään, vuorovaikutussuhteista ja toisista ihmisistä. Kiintymyssuhdekäyttäytymiseen liittyvä tieto auttaa ymmärtämään lapsen suhtautumista uhkaan yksilöllisistä lähtökohdistaan käsin. Lapsen selviytymiskeinot, voimavarat ja riskitekijät ovat yksilöllisiä. Kiintymyssuhteen laatu ennustaa lapsen selviytymistyyliä yleensä. (Poijula 2007, 85–87.)

Kiintyminen on kiinnikasvamista johonkin henkisellä tasolla ja tunnepohjaisesti. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsella on tarve pitää matka hoivanantajaan lyhyenä. Pitkäkestoinen tai toistuva hoivanantajasta erossa oleminen on lapselle haitaksi. Erossa olemisen pituuden ylärajana pidetään yhtä päivää ikävuotta kohden. Kiintymyssuhde on lapsen ja hoivanantajan välinen erityislaatuinen tunneside. Lapselta voidaan tunnistaa jo vuoden ikäisenä joko turvallinen, turvaton-välttelevä, turvaton-ristiriitainen tai kaoottinen kiintymyssuhde. Samalla lapsella voi olla erilainen kiintymyssuhdemalli eri ihmisten kanssa. Turvattoman kiintymyssuhteen katsotaan ennustavan käytösongelmia, impulssikontrollin ongelmia, huonoa itsetuntoa, riitoja vanhemman kanssa ja vaikeuksia kaverisuhteissa. Kaoottinen kiintymyssuhde altistaa psyykkisille häiriöille. Kiintymyssuhdemalli vaikuttaa siihen, miten lapsi havainnoi ja tulkitsee ympäristöään sekä käsittelee stressaavia tunteita ja ajatuksia. Erilaiset kiintymyssuhteet aiheuttavat erilaisia selviytymisvoimavaroja

ja riskejä. Varhainen kiintymyssuhdemalli on suhteellisen pysyvä. Kiintymyssuhteelle tyypillisten sisäisten mallien avulla lapsi oppii organisoimaan käyttäytymistään uhkaavissa tilanteissa. (Poijula 2007, 82–85.)

Yksilöllinen, tyypillinen, turvallinen tai turvaton kiintymysmalli aktivoituu stressaavissa ja traumaattisissa vaara- ja uhkatilanteissa. Siksi tarkastelen trauman vaikutuksia eri-ikäisten lasten kehitykseen ja traumasta selviytymiseen. Kiintymyssuhdeteoria korostaa turvallisuuteen ja läheisyyteen liittyvien kehitystehtävien täyttämistä ja sitä kautta kehittymistä. Vauvaiässä yhtenä kehitystehtävänä tulisi olla kiintymyssuhteen luominen. Mahdollinen traumaattinen kokemus vauvaiässä kuitenkin haittaa turvallisen kiintymyssuhteen luomista, koska perusluottamus hoitajan tarjoamaan tukeen ja turvaan jää syntymättä. Taapero- ja leikki-iässä traumaattiset kokemukset taas tuovat säröjä perhesuhteisiin ja kaventavat perheenjäsenten välistä kommunikaatiota. Leikki-ikäisen lapsen on vaikea oppia säätelämään vihan ja pelon tunteitaan traumaattisessa perheilmapiirissä. Tunteiden säätely olisi kuitenkin yksi kehitystehtävä tuossa iässä. Erokriisi voi olla traumaattinen kriisi, jos lasta ei huomioida tarpeeksi, jos lapsi joutuu huolto- ja tapaamisriidan kohteeksi tai menettää kokonaan yhteyden toiseen vanhempaansa. Uhat saattavat aktivoida varhain tallentuneet tunnepitoiset muistiskeemat läpi elämän. (Silven 2010, 131–133.)

Kiintymyssuhteen aktivoituminen on ehtona psyykkiselle henkiinjäämiselle. Kiintymyssuhdekäyttäytymisen jatkuva aktivoituminen on kuitenkin vahingollista, koska silloin lapsi on koko ajan varuillaan ja puolustustilassa ja jatkuva aktivoituminen kuormittaa lapsen kehitystä. Suotuisissa olosuhteissa kiintymysmekanismi "uinuu" osana persoonallisuuden perusrakennetta ja ohjaa tunne-elämän ja ajattelun kehittymistä. Trauma ja stressi taas altistavat turvattomalle kiintymyssuhdekehitykselle. Lapsen kehitys ja sosiaalinen vuorovaikutus voivat häiriintyä aiheuttaen psykososiaalisia sopeutumisvaikeuksia voimakkaan trauman vuoksi tai siksi, että trauma ajoittuu kehitysvaiheeseen, jossa lapsi on muutenkin haavoittuva. Tällöin vaurio voi olla suuri, vaikkei trauma olisikaan poikkeuksellisen voimakas. Kiintymyssuhde

säilyy suotuisissa olosuhteissa turvallisena. Voimakkaat ikävät tapahtumat, kuten vanhempien avioero, läheisen kuolema tai hylkäämiset voivat vaikuttaa siihen, että turvallisesti kiinnittyneestä lapsesta tulee turvaton. Myönteiset muutokset, kuten hyvät korvaavat ihmissuhteet, voivat mahdollistaa turvallisen kiintymyssuhdekehityksen. Varhaislapsuuden kiintymyssuhdekehitys on yhteydessä sosiaalisuuden, tunteiden ja ajattelun kehitykseen. Kiintymyssuhdekehitys luo edellytyksiä tunneilmaisulle, tunteiden tunnistamiselle ja säätelylle. Lapsi oppii varhaisessa vuorovaikutuksessa tapoja selvitä haasteista ja uhkista. Traumatisoituminen voi muuttaa kiintymyssuhteessa opittua luottamusta, koska trauma voi rikkoa kiintymyksen, jollei kiintymyshahmo onnistu suojelemaan lasta. (Pojjula 2007, 80–92.)

Pyrin produktilla osaltani lievittämään kaappauksen tai kaappausuhan vaikutuksia lapseen tukemalla lasten turvallisuudentunnetta. Mikäli lapsella kuitenkin toistuu useita oireita kaksi kertaa tai useammin päivässä, hän tarvitsee ehkä psykologin tai muun traumaterapiamenetelmiä hallitsevan ammattilaisen apua. Tällaisia oireita ovat lasta järkyttävät ajatukset, jatkuvat pelottavat muistot tapahtumista, painajaisunet, univaikeudet, vatsakipu, hikoilu, huimaus, kiukkukohtaukset tai keskittymisvaikeudet. Usein vanhemmat näkevät parhaiten, onko lapsi oma itsensä. Perusohjeena on, että oireiden pitäisi vähitellen vähentyä, lapsi ei saisi eristäytyä ja lapsen arjen toimintakyvyn pitäisi säilyä. (Raundalen, Dyregrov & Hjermann 2005, 14.)

5 TOIMINNALLINEN VERTAISTUKIRYHMÄ TURVALLISUUDENTUNTEEN TUKIJANA

5.1 Vertaistuki

Vertaistukiryhmät tarjoavat nykyisin uusyhteisöllisyyttä, jolla yhteiskunta pyrkii vahvistamaan kansalaistensa osallisuutta tukevia rakenteita. Vertaistukiryhmien käyttö asiakkaiden auttamisessa sosiaalialan työssä on jatkunut jo kauan, ja nykyisin erilaiset vertaistuen muodot ovat laajalti käytössä sosiaalialalla. Palvelumuotona vertaistuki on tavoitteellista toimintaa. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009,12.) Vertaistukemisen lähtökohtana ovat ihmisten luontainen tarve liittyä muihin, kokea yhteenkuuluvuutta, luoda sosiaalisia suhteita ja peilata itseään toisten kautta. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 68.)

Sosiaaliset suhteet ovat välttämättömiä ihmisen jaksamiselle ja hyvinvoinnille. Vertaistuki on yksi sosiaalisen tuen muodoista, joille on tyypillistä kokemuksellisen tiedon merkittävä asema. Kokemukselliselle tiedolle rakentuva sosiaalinen tuki vahvistaa kunkin yksilön voimavaroja. Vuorovaikutus muiden kanssa lisää elämänhallinnan tunnetta ja vähentää stressiä. Vertaisuuteen liittyy siis vahva voimaannuttava lataus. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 10–11.)

Vertaistukiryhmien merkitys ihmisten elämänhallinnan vahvistajana on osoittautunut hyvin positiiviseksi. Onnistuessaan vertaistuki lisää luottamusta ja uskoa selviytymiseen. Se antaa tunteen siitä, ettei ole yksin ja kokemuksen siitä, että tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. Ryhmän käytöllä on terapeuttisia vaikutuksia. Ihmiset saavat ryhmästä hyväksynnän tunnetta ja arvostusta. Vertaisuus laajentaa näkökulmia ja perspektiiviä asiaan, selkeyttää omaa tilannetta ja rauhoittaa. Vertaisuuden merkitys näkyy muun muassa voimaannuttavassa kohtaamisessa, kuulluksi tulemisessa, oman erityisen muuttumisessa tavallisemmaksi ja uusien toimintamallien löytämisessä. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 78.)

Lapsillakin on mahdollista saada ryhmästä vertaistukea. Vertaisuus ja muiden kokemusten jakaminen vähentää lasten tunnetta siitä, että on yksin omien ongelmiansa kanssa. Omasta elämästä puhuminen ja muiden elämäntilanteiden kuunteleminen antavat mahdollisuuden muilta oppimiseen ja oman elämän jäsentämiseen. Lapset pystyvät tukemaan toisiaan vertaisryhmässä ja välittämään toisilleen empatiaa sekä lohdutusta. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 90–91.)

Monet tutkijat ovat sitä mieltä, että lasten hoitavien vertaistukiryhmien pitäisi kokoontua vähintään puoli vuotta ollakseen tehokkaita. Useimmat hoitavat ryhmät kokoontuvat vuoden. Toimivaan lasten ryhmään mahtuu 5–8 osallistujaa. Ryhmä on parhaimmillaan, kun siinä on sekä tyttöjä että poikia. Paras ikäero olisi noin 2–3 vuotta, koska lasten tarpeet ja tapa työstää ja työskennellä vaihtelevat iästä riippuen. Arjen kokemukset ovat myös ikäsidonnaisia. Lasten ryhmä tarvitsee riittävästi tilaa toiminnallisen lähestymistavan vuoksi. Lasten ja vanhempien tilojen tulisi olla lähellä toisiaan, mieluiten samassa rakennuksessa mutta ei kuitenkaan liian lähekkäin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2008.) Riippuen ryhmän tavoitteista voidaan ryhmässä keskustella vapaamuotoisesti tai noudattaa tarkoin strukturoitua ohjelmaa. Merkittävää on, mihin vertaisuutta käytetään ja mitä vertaisuudella tuetaan. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 35–36.)

Kaapatut Lapset ry oli antanut opinnäytetyön otsikoksi vertaistukiviikonloput kaappausuhan alla oleville lapsille, joten lähdin hakemaan produktissa vastausta turvallisuudentunteen tukemiseen vertaistuen piiristä. Lasten vertaistukiryhmän voi järjestää produktini tavoin lyhyempänä viikonloppuleirinä. Valinta riippuu käytännössä käytössä olevien resurssien määrästä. Turvallisuuden syntyminen ryhmässä vie kuitenkin usein paljon aikaa. Käsiteltävät aiheet ovat niin lähellä lapsen sisintä, että turvallisuustason tulee olla korkea, ennen kuin lapsi käsittelee julkisesti asioita. Viikonlopun mittaisessa vertaistukiryhmässä turvallisuusasteen nostaminen nopeasti tuo lisähaasteita ohjaajalle. (Juusola 2008, 26–27.) Tämä onkin yksi tärkeä syy, miksi produktissani päädyin valitsemaan yhdeksi keskeiseksi toimintamuodoksi lasten

ja vanhempien yhteisen työpajatyöskentelyn pelkän perinteisen vertaistukiryhmätoiminnan sijasta. Tärkeää on myös auttaa vanhempia tukemaan lasta. Omat vanhemmat käyvät aina ensisijaisesti lapsen eroon liittyviä tunteita hänen kanssaan läpi. (Koskela 2008, 23–24.) Arkiset rutiinit vahvistavat turvallisuudentunnetta. Mikäli kuitenkin järjestetään vertaistukea poissa lapsen arkiympäristöstä, on hyvä huomata, että mitä pienempi lapsi on, sitä tärkeämpää on, että auttaja on oma vanhempi tai muu lapselle läheinen. Vaikka apu on hyvä tuoda lapsen omaan ympäristöön eli esimerkiksi kotiin, päiväkotiin tai kouluun, ei virkistystoiminta välillä ole pahitteeksi.

5.2 Toiminnalliset menetelmät

Sanna Riihelä-Palmu (2008,43–44) määrittelee tutkimuksessaan toiminnallisia menetelmiä. Hänen mielestään, jos vuorovaikutus sisältää toiminnallisia elementtejä, joilla on selkeä tarkoitus, on kyseessä toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen ammatillisessa vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen mukaan erityisesti lasten kanssa työskenneltäessä toiminnalliset välineet on koettu mielekkääksi verbaalista viestintää täydentäviksi apukeinoiksi, joiden avulla lapsen äänen esille tuominen helpottuu. Määritelmässä korostuu tavoitteellisuus ja läheinen yhteys vuorovaikutukseen.

Käytän produktissani toiminnallisia menetelmiä, koska toiminnalliset menetelmät ovat lapselle luontainen väylä käsitellä kokemuksiaan. Toiminnalliset menetelmät keventävät asian käsittelyä, tuottavat iloa ja huumoria työskentelyyn ja voimavaraistavat lasta. Riihelä-Palmun tavoin koen käyttäneeni, en pelkästään toiminnallisia menetelmiä vaan myös toiminnallisia vuorovaikutusmenetelmiä.

Pajatoiminnalle ei ole olemassa tarkkaa määritelmää. Toimintaa käytetään moniin eri tarkoituksiin, monissa eri ympäristöissä. Tässä opinnäytetyössä tarkoitan pajatoiminnalla suunnitelmallista ja tavoitteellista pienryhmä- tai parityöskentelyä, jota toteutetaan kiertopajoissa, joissa lapset kulkevat

numeroitua reittiä aikuisen kanssa pajasta pajaan. Jokaisessa pajassa on valmiina tarvittava ohjeistus ja materiaali. Pajatoiminta antaa aikuiselle mahdollisuuden suunnitella ympäristö tarkoin. Tällainen pajatoiminta on tyypillistä esimerkiksi Freinetpedagogiikassa. Suunnittelin kuusi toiminnallista pajaa, joista yksi on ryhmäpaja eli lapsiparkki, jonne lapsen voi jättää hoitoon. Muut viisi pajaa ovat energianpurkupaja, tarinapaja, kirjapaja, rentoutumispaja ja sukupuupaja. Pajat eivät toimineet suljetuissa tiloissa, vaan vertaistuki lasten välillä mahdollistui koko pajatyöskentelyn ajan.

5.2.1 Energianpurkupaja

Kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa myös lapsen motoriseen kehitykseen. Traumatisoituneen lapsen kehon tuntemus ja motoriikka voi olla vaurioitunut. (Kalland 2001, 207.) Tästä syystä motorisen kehityksen tukeminen on tärkeää. Liikuntatilanteisiin tulisi kuitenkin luoda iloinen ja rento ilmapiiri (Luotoniemi & Huhtinen 1991, 198). Liikunnan avulla voidaan tukea paitsi lapsen fyysistä myös psyykkistä, emotionaalista ja sosiaalista kehittymistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 17). Lasten terapeuttisessa liikunnassa tärkeitä ovat virkistys, hyvinvointi ja itsetunnon kehittyminen.

Energianpurkupajassa (ks. liite 1) lapsi saa riehua vapaasti turvallisissa puitteissa tai vaihtoehtoisesti ulkoilla vanhempansa kanssa. Pajan tarkoitus on purkaa lapsen ylimääräistä energiaa ja samalla rauhoittaa muita pajoja. Pajalla pyritään tukemaan lapsen turvallisuudentunnetta liikunnan keinoin edistämällä muun muassa lapsen psyykkistä hyvinvointia ja vähentämällä mahdollisia ahdistuksen tuntemuksia sekä kohottamalla mielialaa.

5.2.2 Tarinapaja

Tarinapajatoiminnassa näkyy narratiivinen lähestymistapa, jossa tarinallisuus kiinnittää huomion kertomukseen ja sen merkityksiin ihmiselle. Kiinnostuksen

kohteena on se, minkälaisia tarinoita lapsi tuottaa. Kertomuksia pyritään tuottamaan kokemuksellisin ja vuorovaikutuksellisin keinoin käyttäen toiminnallisia ja taiteellisia ilmaisumuotoja. Ilmaisulla voi olla myös terapeutisia ulottuvuuksia. (Pehkonen 2010.) Tarinallisuudesta, ihmisille merkittävien tapahtumien kertomuksellisesta käsittelystä, onkin tullut monipuolinen metodi sosiaalialalle. Tarinallisuuden käyttö on perusteltua, koska tarinat auttavat esimerkiksi uusien näkökulmien avaamisessa ja antavat mahdollisuuden toisen ihmisen ymmärtämiseen. Tarinat rakentavat vuorovaikutusta. (Bardy 2000, 151.) Taidelähtöiset työtavat vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin, tuottavat verkostoitumista, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Työtavat antavat mahdollisuuden voimaantumiseen, itsetunnon vahvistumiseen, oman arvostuksen lisäämiseen ja vuorovaikutuksen rakentamiseen toisten kanssa. (Nietosvuori 2008, 138.)

Sadutus on nelivaiheinen menetelmä, jossa lapsi kertoo ensin tarinan, aikuinen kirjoittaa sen sanatarkasti muistiin, lukee sitten valmiin tarinan lapselle, jonka jälkeen lapsi saa vielä halutessaan korjata tarinaa. Sadutus on aina vastavuoroinen tapahtuma lapsen ja aikuisen välillä. Se on paneutuvaa kuuntelua ja lapsen vakavasti ottamista, lasten ajatusten aktiivista vastaanottamista ja niiden eteenpäin viemistä. (Karlsson 2003, 13.) Sadutuksen käyttö vahvistaa lapsen itsetuntoa. Arat tai puhumattomat lapset ovat avautuneet sadutuksen myötä. Lapset ovat rohkaistuneet myös muussa toiminnassa. (Karlsson 2003, 82.) Sadutus on hyvin voimavarakeskeinen menetelmä (Karlsson 2003, 120). Tarinat antavat lapselle mahdollisuuden purkaa ahdistusta ja jäsentää ongelmia. Tarinoiden avulla aikuinen saa tietoa lapsesta. Tärkeää on myös muistaa, ettei toiminnan tulos, valmis satu, ole oleellinen vaan se, mitä tapahtuu yhteisessä työskentelyprosessissa. (Nietosvuori 2008, 136–138.) Sadutuksen avulla lapsen elämän ilot tai mieltä painavat ajatukset voivat tulla esiin. Sadutuksen avulla lapsi rohkaistuu ja oppii muissakin tilanteissa kertomaan ajatuksistaan. Samalla itsetunto ja luottamus itseensä vahvistuvat. (Karlsson 2003, 119.)

Tarinapajassa (ks. liite 2) lapsi sanottaa tunteita sadutusmenetelmällä vanhempansa avustuksella. Pajan tarkoitus on lapsen tunteiden sanottaminen. Pajalla pyritään tukemaan lapsen turvallisuudentunnetta sadutuksen keinoin lisäämällä muun muassa vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä, kohottamalla lapsen itsetuntoa, rohkaisemalla lasta ja tarjoamalla mahdollisuus purkaa ahdistusta. Lasta autetaan nimeämään omia tunteitaan. Hän saa kokemuksen, että tunteet kuuluvat asiaan ja ovat normaaleja. Lapselle tarjotaan mahdollisuutta puhua tunteistaan niin halutessaan.

5.2.3 Kirjapaja

Leena Sippolan mukaan kirjallisuusterapia on toimintamuoto, jossa kirjallisuutta käytetään apuna kuntouttamisessa. Kirjallisuusterapian avulla voi muun muassa edistää kriisin läpikäymistä ja ennalta ehkäistä mielenterveyden häiriöitä. (Sippola 1985,12.) Lukijan ongelmat ovat usein niin tunnepitoisia, että suora ongelmien käsittely voi olla vaikeaa. Kirjan herättämät voimakkaat tunteet eivät koske suoraan lukijaa, vaan jotakuta toista. Lukija käsittelee kirjan henkilön ongelmia ulkopuolisena kuitenkin samaistuen kirjan henkilöön. Kirjan tapahtumiin voi sijoittaa omia ongelmiaan ja ratkoa niitä lukiessaan. Oman perheen kriisin kohtaaminen saattaa olla lapselle liian tuskallista. Kirjan kautta ongelmaa on helpompi lähestyä. (Kärkkäinen & Pakkala 1999, 51.)

Ei-sanallisten keinojen opettaminen auttaa tunteiden ilmaisussa, reaktioiden ymmärtämisessä ja säätelemisessä. Lapsen kanssa tunteita voi käsitellä puhumisen ohella esimerkiksi lukemalla eroaiheisia kirjoja, piirtämällä tai leikkien. Kannattaa käyttää tarinoita muista lapsista. Niistä lapset saavat kokemuksia siitä, miten toiset lapset ovat selvinneet ja miten toiset lapset ajattelevat. Lastenkirjojen tarinoita kuunnellessaan lapset käsittelevät kokemiaan asioita, hakevat vahvistusta omille tunteilleen sekä saavat valmiuksia kertoa omasta elämästään. Lastenkirjallisuuden ja satujen ilmapiirissä lapset saavat rohkeutta tuoda esiin omaa sisäistä maailmaansa.

(Luoto 2005, 13.) Alle kouluikäisten kanssa eroon liittyviä asioita voi hyvin käsitellä satujen, kertomusten tai leikin avulla.

Kirjapajassa (ks. liite 3) lapsi saa katsella tai kuunnella terapeuttisia kirjoja yhdessä vanhempansa kanssa. Pajan tarkoitus on tukea lapsen tunne-elämää. Pajalla pyritään tukemaan lapsen turvallisuudentunnetta terapeuttisin keinoin tarjoamalla lapselle ei-sanallinen keino käsitellä tunteita ja tarjoamalla muiden lasten selviytymismalleja. Valitsin pajaan terapeuttisia kirjoja muun muassa pelosta ja avioerosta sekä luontokuvakirjoja niiden rauhoittavan vaikutuksen vuoksi.

5.2.4 Sukupuupaja

Verkostokartan avulla pyritään yleensä kuvaamaan yksilön ihmissuhdekokonaisuutta. Kartan kautta voi yhdessä asiakkaan kanssa kartoittaa asiakkaan tukiverkosta. Verkostokartan avulla voi esimerkiksi selvittää tuen mahdollisuuksia tai toisaalta selvittää sitä, mitkä ihmissuhteet ovat asiakkaan kannalta negatiivisia. (Seikkula 1994, 22.) Sukupuu on tämän opinnäytetyön yhteydessä lapsille tehty muunnos verkostokartasta.

Sukupuupajassa (ks. liite 5) lapsi saa vanhempansa kanssa tehdä lapsen oman sukupuun joko valmiiseen pohjaan tai itse piirtämällä. Pajan tarkoituksena on vahvistaa lapsen minäkuva. Pajalla pyritään tukemaan lapsen turvallisuudentunnetta kuvaamalla hänen tukiverkkoaan, lapsen elämän tärkeitä ihmisiä.

5.2.5 Rentoutumispaja

Rentoutumisella on monia myönteisiä vaikutuksia ihmiseen. Näitä ovat esimerkiksi lisääntynyt stressinhallinta, lepo ja voimien kerääminen. Ahdistus ja pelko tai stressi voivat heikentää ajattelutoimintoja. Rentoutumisen tunteella,

mielihyvän kokemisella ja turvallisuuden kokemisella on päinvastainen vaikutus. (Kataja 2003, 29.) Musiikissa on paljon mahdollisuuksia. Musiikin avulla voidaan käsitellä vaikeitakin asioita turvallisesti. Musiikki tuottaa mielihyvää ja sen avulla voidaan rauhoittaa. (Suomen musiikkiterapiayhdistys ry 2011.) Musiikin ja rentoutumisen yhdistäminen on tehokasta.

Rentoutumis pajassa (ks. liite 4) lapsi saa rentoutua vanhemman kanssa ja kuunnella musiikkia tai vaihtoehtoisesti hiljaisuutta. Pajan tarkoitus on rentouttaa lasta. Pajalla pyritään tukemaan lapsen turvallisuudentunnetta rentoutumisen ja musiikin keinoin tarjoamalla lapselle mahdollisuus rentoutua ja kuunnella musiikkia.

5.2.6 Ryhmäpaja

Ryhmäpajaan eli lapsiparkkiin (ks. liite 6) vanhempi saa jättää lapsen hoitoon. Pajassa lapsi saa leikkiä vapaasti, mutta valvotusti ja samalla siellä mahdollistuu lasten keskinäinen vertaistuki. Pajan tarkoitus on tukea lapsen turvallisuudentunnetta muun muassa tarjoamalla lapsille yhdessäoloa ja vertaisten seuraa. Samalla paja mahdollistaa vanhempien keskinäiset vertaistukikeskustelut.

5.2.7 Retket

Leirimäisessä vertaistukiryhmässä on hyvä varata aikaa myös virkistykseen. Tunteiden käsittely on raskasta, joten vastapainona tarvitaan pelkästään mielihyvää esiin tuovia elementtejä. (Juusola 2008, 27.)

Suunnittelin virkistykseksi kaksi retkeä, jotka perustuivat alun perin Yhdysvalloista peräisin olevalle Green Care -toiminnalle. Green Care on luontoon ja usein maaseutu ympäristöön liittyvää toimintaa, joka pyrkii edistämään ihmisten hyvinvointia. Se sisältää useita metodeja, joita käytetään

tavoitteellisesti. Sen hyvinvointia lisäävät vaikutukset syntyvät esimerkiksi luonnon elvyttävyyden, osallisuuden tai kokemuksellisuuden kautta. Toiminta sijoittuu usein luonnonympäristöön tai maatilalle, mutta luonnon elementtejä voidaan tuoda ja käyttää myös kaupunki- tai laitospäristössä. Ekopsykologia muodostaa perustan kaikelle Green Care -toiminnalle. Ekopsykologiassa ihminen nähdään osana muuta luontoa. Ekopsykologiset menetelmät tarkoittavat luonnossa tehtäviä harjoituksia, joiden tarkoituksena on löytää omia voimavaroja ja tuottaa rentoutumisen tunnetta. Menetelmät pyrkivät tietoisesti voimavarojen lisäämiseen ja stressinhallintaan. Ympäristöpsykologisten tutkimusten perusteella luonnolla on ihmisiin myönteinen, rauhoittava vaikutus. Jopa luontokuvien on todettu alentavan verenpainetta. Green Care -toiminta on vapaamuotoisempaa kuin terapia, eikä siinä ole paranemistavoitteita eikä diagnosointia. (Green Care Finland ry i.a.)

Lapsilla katsotaan olevan luontainen yhteys ja kiinnostus luontoon. Luonto leikki- ja kasvuympäristönä tukee kasvua ja tarjoaa turvallisuutta urbaaniin kasvuympäristöön verrattuna. Kasvatuksellisessa toiminnassa lasten parissa luontoa ja sen elementtejä on mahdollista käyttää monin tavoin esimerkiksi sosiaalityössä. (Suopanki 2011, 8.) Suomalainen luonto tarjoaa hyvät mahdollisuudet luonnossa tapahtuvaan virkistymiseen, elpymiseen ja voimaantumiseen.

Toinen suunnittelemani retkistä suuntautui Tuorlan planetaarioon. Planetaariossa esitetään elokuvia tähtitieteellisistä ilmiöistä ja kerrotaan tähtitaivaan tapahtumista. Planetaario on osa Turun Yliopiston Tuorlan Observatoriota. Toinen retkistä suuntautui Peikkometsään, viitoitetulle luontopolulle ja sieltä Tuorlan maaseutuopiston pihattonavetalle, jossa oli mahdollisuus nähdä lehmiä. Retkien pääasiallinen tarkoitus on virkistää lapsia. Retket sisältävät myös kuntouttavia elementtejä, jollaisiksi lasketaan Green Care -toiminnassa esimerkiksi maatala-avusteinen toiminta kuten maatilavierailut, luontoavusteinen toiminta kuten luontoretket ja eläinavusteinen toiminta. Esimerkiksi lehmälle heinää syöttäessään lapsi saa kokemuksen omasta tarpeellisuudesta ja pääsee vuorovaikutukseen niin ihmisten, eläinten

kuin luonnontapahtumien kanssa. Eläinavusteinen toiminta parantaa lasten hyvinvointia ja antaa virikkeitä.

5.3 Ryhmänohjaajan rooli

Ohjaajan rooli vertaistukiryhmässä voi olla aktiivinen, tai ohjaajuus voidaan antaa ryhmälle. Ryhmämuotoinen, kollektiivinen vertaistuki voi olla joko pelkästään ryhmän jäsenten keskinäistä vertaisuutta, tavoitteellista vapaaehtoistyötä tai ammattilaisen ohjaamaa. Vertaistukiryhmä antaa jäsenilleen mahdollisuuden peilata, verrata ja suhteuttaa omaa elämäänsä, tunteitaan ja kokemuksiaan muiden tilanteisiin ulkopuolisen ohjaajan ohjauksessa tai itseohjautuvasti. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 34.) Erilaisten ryhmien ohjaus on tärkeä osa sosionomin työtä. Ryhmänohjaajan työ alkaa jo paljon ennen varsinaista ryhmän ohjaamista. Ryhmälle on suunniteltava tavoitteet ja ryhmäkerrat on suunniteltava. Ohjaaja luo puitteet sille, että lapsi voi ilmaista tapahtunutta eri keinoilla eli esimerkiksi puhumalla, piirtämällä, leikkimällä tai kirjoittamalla. Jos lapsi ei osaa ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan, ohjaaja voi auttaa sanottamisessa.

Hyvältä lapsiryhmän ohjaajalta vaaditaan tietoa ja kokemusta lapsista ja ryhmän ohjaamisesta. Ohjauksen on oltava selkeää ja johdonmukaista. Ohjaajan on ymmärrettävä, autettava, välitettävä ja kannustettava. Ohjaajan on oltava empaattinen ja kärsivällinen. Jokainen lapsi kokee vanhempien eron yksilöllisesti. Lisäksi on huomioitava myös lapsen yksilöllinen kehitystaso. Vauvaikäisillä tärkeintä on huolehtia perushoidosta. Myös vauvat aistivat tunneilmastoa.

Tässä produktissa vuorottelen ohjaajana aktiivisen ohjaajan roolissa ja välillä annan ohjaajuuden vanhemmille. Se on tietoinen valinta, jolla pyrin paitsi lapsen turvallisuudentunteen tukemiseen myös vapaaehtoistyöntekijöiden jaksamisen tukemiseen jatkossa. Ryhmän vertaistuen ohjaamisenhan on tarkoitus olla jatkossa tavoitteellista vapaaehtoistyötä. Suunnittelin produktin ja ohjasin lapsia

yhdessä vapaaehtoisten lastenhoitajien kanssa retkien aikana. Vanhemmat ohjasivat lapsiaan pajatyöskentelyn aikana. Vanhempia ohjeistettiin tähän etukäteen sähköpostitse muun leiriohjeistuksen yhteydessä sekä vielä vertaistukiviikonlopun alkaessa.

6 VERTAISTUKIVIIKONLOPUT

6.1 Suunnittelu

Aloitin opinnäytetyöprosessini helmikuussa 2010, jolloin varasin aiheen ammattikorkeakoulun aihevälityksestä, otin yhteyttä Kaapatut Lapset ry:hyn ja sovin heidän kanssaan opinnäytteen tekemisestä. Työn otsikko oli ”Vertaistukiviikonloput kaappausuhan alla oleville lapsille” ja työn oli tarkoitus sisältää kansainvälisen huoltokiistan kohteena tai kaappausuhan alla oleville lapsille ja heidän perheilleen järjestettävien vertaistukiviikonloppujen lastenohjelman suunnittelua, toteutusta ja arviointia.

Kaapatut lapset ry järjestää vertaistukiviikonlopputoimintaa kaksi kertaa vuodessa. Lapsille suunnattua toimintaa olisi tarvittu jo syksyllä vuonna 2010. En olisi ehtinyt tehdä työtä siihen mennessä, joten sovimme että kehitän lapsille toimintaa keväälle vuonna 2011 ja jo syksyllä vuonna 2010 osallistun havainnoiden vertaistukiviikonloppuun. Toimintaa on aikaisemmin suunniteltu lähinnä perheen aikuisille ja nyt yhdistyksen aloitteesta aloin kehittää vertaistukiviikonloppujen toimintaa myös lapsille. Aiemmin lasten toiminta oli puutteellista niin sisällöltään kuin ohjauksellisista syistä. Toimintaa oli vähän, toiminnalla ei ollut varsinaista ohjaajaa, satunnaisia vapaaehtoisohjaajia oli vaikea saada ja ohjaajan palkkaaminen oli kallista.

Kehittäminen on konkreettista toimintaa, jolla tähdätään jonkin selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen ja joka etenee systemaattisena prosessina, jonka onnistumista arvioidaan sen mukaan, kuinka hyvin prosessille alussa määritellyt tavoitteet saavutetaan (Toikko & Rantanen 2009, 14). Kehittämiskohteen tunnistamisen ja alustavien tavoitteiden määrittämisen jälkeen teimme kirjallisen sopimuksen opinnäytetyöstä syyskuussa 2010.

6.1.2 Aineiston keruu osallistuvan havainnoinnin keinoin

Osallistuvassa havainnoinnissa havaintojen tekeminen yhdistetään osallistumiseen. Joissakin tilanteissa tutkija tarkkailee, joissakin osallistuu. (Aaltola & Valli 2010, 161.) Osallistuva havainnointi on käyttökelpoinen väline kehitettävän kohteen toimintalogiikan ymmärtämiseen (Toikko & Rantanen 2009, 143). Osallistuva havainnointi voi pitää sisällään suoraa havainnointia, haastatteluja, vuorovaikutusta, muistiinpanojen keräämistä ja analysointia. Osallistuva havainnointi edellyttää intensiivistä, jatkuvaa havainnointia katselemalla, kuuntelemalla ja keskustelemalla. (Törrönen 1999, 222.)

Perehdyin kehittämiskohteeseen teoriassa ja käytännössä. Syksyllä vuonna 2010 osallistuin havainnoimalla yhdistyksen vertaistukiviikonloppuun Sipoossa. Tämän metodin valinnan tarkoituksena oli tutustua kohderyhmään, nähdä paikan päällä, mikä on nykytilanne ja miten tilannetta voisi kehittää ja mitkä ovat kehittämisen mahdollisuudet ja rajoitteet. Tarkoitus oli myös kokeilla lapsiryhmän ohjaamista. Luvan havainnointiin kysyin yhdistyksen toiminnanjohtajalta, ja järjestelystä informoitiin myös perheitä.

Osallistuvien perheiden kannalta viikonlopun pääasiallinen tarkoitus oli tavata muita kaapattujen tai kaappausuhan alla elävien lasten vanhempia ja heidän lapsiaan. Koulutuskeskus Sopukkaan, Sipooseen, tuli 16 lasta, joista 4-vuotiaita oli neljä, 6-vuotiaita viisi ja 7-vuotiaita kaksi. Kouluikäisiä oli viisi. Kouluikäisille varattiin omaa toimintaa, koska olimme sopineet että opinnäytetyöni keskittyy alle kouluikäisiin.

Sopukka on Ensi- ja turvakotien liiton koulutus- ja perhekuntoutuskeskus. Sen tarkoitus on tukea liiton ja jäsenyhdistysten tekemää työtä tarjoamalla tilat liiton ja yhdistysten koulutus-, perhekuntoutus- ja virkistystoiminnan järjestämiseksi. Sopukassa on majoitustiloja, ruokailutiloja sekä koulutustiloja. Sopukka sijaitsee Sipoon Östersundomissa meren läheisyydessä, rauhallisessa ympäristössä.

Sopukkaviikonlopun ohjelma sisälsi ensimmäisenä päivänä ruokailujen lisäksi yhteisen tutustumistilaisuuden, luennon aikuisille joka jouduttiin peruuntumisen vuoksi korvaamaan keskustelutilaisuudella, saunomista, uintia, vapaata vertaistukikeskustelua, leikkiä ja yhdessäoloa. Päivän aikana oli mahdollisuus puolihierontaa tai intialaiseen päähierontaan ja korva-akupunktioon. Olin paikalla koko lauantain ja osallistuin lastenhoitoon keskustelutilaisuuden aikana ja suunnittelin samalla toimintaa seuraavaan kuntoutusviikonloppuun. Järjestelystä oli ilmoitettu osallistujille etukäteen.

Minulla oli myös mahdollisuus kokeilla alustavia toimintaideoita kohderyhmälle. Olin alustavasti suunnitellut luennon ajaksi puolet ohjattua ja puolet vapaata toimintaa. Suunnittelin vertaisryhmätapaamisen aloitukseksi nimi- ja tunnetilalaulua, leikiksi nimilorua, teematyöskentelyksi kirjan lukemista ja ohjattua keskustelua kirjasta ja lopetukseksi rentoutusta. Loput ajasta olisi ollut valvottua vapaata leikkiä ulkona tai sisällä. Tässäkin oli kohderyhmälle liikaa toimintaa. Tyydyin siihen, että puolet ryhmästä leikki toisen lastenhoitajan kanssa ja puolet maalasi, piirsi ja kuunteli kirjaa kanssani. Toimintaideani perustui yleiselle vertaisryhmätapaamisen perusrakenteelle: alkurituaali – leikki – teematyöskentelyyn liittyviä tehtäviä tai harjoituksia – välipala – teematyöskentelyyn liittyviä harjoituksia ja tehtäviä – loppurituaali. (vrt. Isomäki 2010.)

Sunnuntaina en itse ollut paikalla. Silloin ohjelma sisälsi ruokailujen lisäksi tiibetiläistä aamujumppaa, aamulenkin, leikkimistä ulkona tai yhteisen tempuradan aikuisille ja lapsille. Tämän jälkeen oli Theraplay -esittely vanhemmille ja sitten hoitoryhmä lapsille. Viikonlopun ohjelman tarkoitus oli sisältää ennen kaikkea vertaistukea ja -keskusteluja.

Heti havainnoinnin jälkeen kirjasin mahdollisimman tarkoin tärkeimmät havainnot sekä omat kokemukset ja ajatukset havainnointipäiväkirjaan. Tyypillisestihän kirjataan sekä konkreettisia faktoja että puhetta, tekoja ja omia alustavia tulkintoja (Toikko & Rantanen 2009, 144). Havaitsin jo tässä vaiheessa, että viikonloppu oli hyvin järjestetty ja toiminta oli monipuolista.

Toiminta sekä kuntoutti että virkisti. Ainoa puute oli lasten oman toiminnan vähäisyys. Toiminta vastasi lähinnä aikuisten tarpeisiin, ja lasten toiminta oli lähinnä vapaata leikkiä ulkona ja sisällä. Vapaa leikki tosin tarjosi vertaisuuden kokemuksen lapsille sekin. Viikonlopulle oli tehty pelisäännöt mukavan ja turvallisen viikonlopun takaamiseksi toiminnanjohtajan toimesta, koska kahdesta edellisestä kuntoutusviikonlopusta oli lasten kautta kantautunut kertomuksia kiusaamisesta. Tarkoitus oli välttää ikävät tilanteet. Säännöt vaikuttivat varsin toimivilta. Toiminnanjohtajan mukaan säännöt rauhoittivat lapsia huomattavasti. Ulkopuolisen näkökulmasta lapset olivat silti vilkkaita. (Mäkelä 2010, 18.)

6.2 Lapsille suunnattu toiminta

Kirjallisuuteen ja tutkimuksiin olin tutustunut jo ennen osallistuvaa havainnointia. Jatkoin sitä ja osallistuvan havainnoinnin jälkeen määrittelin kehittämistehtävää ja rajasin kehittämiskohdetta. Laadin samalla teoreettista tietoperustaa ja suunnittelin lähestymistapaa ja menetelmiä. Arvioin aiemmin toteutettua lasten toimintaa. Arviointivaiheessa keskustelin myös perheiden ja yhdistyksen kanssa aiemmin toteutetusta ohjelmasta. Sain palautetta osallistumisestani. Kysyin perheiltä toiveita uudesta toiminnasta. Harkitsin toiveiden kysymistä lomakekyselynä, mutta harkinnan jälkeen päädyin jättämään sen pois, koska seuraavaan viikonloppuun osallistuisivat ehkä eri perheet. Osallistujat varmistuvat hyvin myöhään. Toiminnanjohtaja antoi lähes vapaat kädet toiminnan suunnitteluun. Vanhemmille olisi kuitenkin oltava myös lapsista vapaata aikaa. Toteutusten välissä suunnittelin kehittämissuhteita, suosituksia ja muokkasinkin toimintaideaani.

Ensimmäinen toteutuseni koki lähes täydellisen mullistuksen. Koska viikonlopun toimintarunko oli hyvä ja tunnelma kotoinen, halusin säästää totutusta ohjelmasta kaiken mahdollisen, jotta hyvä toiminta ei muuttuisi liikaa. Lisäsin ainoastaan puuttuvaa toiminnallista lasten vertaistoimintaa. Pidin tärkeänä suunnitella lapsia rauhoittavaa ohjelmaa kuitenkin toiminnallisin

menetelmin. Halusin toiminnan sisältävän sekä virkistäviä (retket) että kuntouttavia (työpajat) elementtejä.

Toinen toteutus oli Kaarinassa, Tuorlan majatalossa keväällä 2011. Tuorlan majatalo sijaitsee maatalousoppilaitos Livian alueella. Tuorla tarjoaa majoitusta, ruokailua ja kokouspalveluja. Alueella on myös planetaario, peikkometsä ja kotieläimiä. Tuorla on Sopukasta poiketen matkailukohde. Tästä ei kuitenkaan koitunut haittaa toiminnalle, koska toiminnan kannalta oleelliset tilat olivat yksityiskäytössämme. Ulkopuolisia tapasi esimerkiksi ruokailun aikana. Toisaalta majoituskäyttö rajoittaa tilojen muunneltua. Tilojen on oltava nopeasti käytön jälkeen ennallaan uusia tulijoita varten.

Kuntoutusviikonlopun ohjelma Tuorlan majatalossa piti sisällään ensimmäisenä päivänä tervetuloitotuksen, perheterapeutin alustuksen aiheesta ”Ero lapsiperheessä -miten tukea lasta?”, jonka aikana lapsille oli omaa ohjelmaa eli suunnittelemani retki planetaarioon. Planetaariossa vieraili 17 lasta ja neljä vapaaehtoista lastenhoitajaa. Seuraavaksi pidimme pajatyöskentelyä vanhempien ja lasten kesken. Loppuilta oli vapaata seurustelua ja saunomista, joiden aikana pidimme lastenhoitajien kanssa lapsiparkkia halukkaille iltapalaan ja iltasatuun asti.

Sunnuntaina toiminta sisälsi aamujoogaa, vapaata ohjelmaa, ulkoilua, pajakäyntejä, keskustelua, Kaapatut lapset ry:n vuosikokouksen ja uuden hallituksen järjestäytymiskokouksen. Kokousten aikana menimme lasten kanssa luonto-metsäretkelle Peikkometsään ja kävimme ruokkimassa ja taputtelemassa lehmiä.

Lapsille suunnatusta vertaistoiminnasta vastasin minä apunani kaksi vapaaehtoista lastenhoitajaa. Planetaarioretkellä vapaaehtoisia lastenhoitajia oli kolme. Menimme lasten kanssa toisena päivänä metsäretkelle ja toisena retkelle planetaarioon. Koko viikonlopuksi käynnistin lasten ja vanhempien yhteiset työpajat. Pajaan saattoi piipahtaa oman vanhemman kanssa silloin, kun perheelle parhaiten sopi. Jaoin lapsille heti viikonlopun alussa pajakortit, joihin

he saivat liimata tarran aina kunkin pajatyöskentelyn jälkeen. Perheen tavoite oli kerätä kortti täyteen tarroja viikonlopun aikana. Suunnittelin pajojen toiminnan siten, ettei niissä tarvittu ohjaajaa. Olin koko ajan paikalla seuraamassa pajojen toimintaa, jotta pystyisin arvioimaan niitä ja myös siltä varalta, että perheet haluaisivat kysyä minulta jotain. Laitoin jokaiseen pajaan kirjallisen ohjeen kuinka toimia sekä tarroja pajakorttiin liimattavaksi. Toiminnan tavoitteina olivat lapsen turvallisuudentunteen tukeminen ja lapsen virkistäminen vertaistuen keinoin. Ohjeen lisäksi kirjoitin paperiin pajan tarkoituksen, mitä pajalla tavoittelin ja miten se lapsen turvallisuudentunnetta tukisi. Kun lapsi sai pajakortin täyteen ja toi sen minulle, hän sai minulta osallistumisdiplomin. Seuraavaksi keräsin palautteen toiminnasta ja kirjoitin opinnäytetyöni kirjallisen osion valmiiksi.

6.2.1 Palautteen kerääminen kyselylomakkeella

Kyselytutkimuksessa henkilöt vastaavat kohtuullisen ajan puitteissa valmiiksi laadittuihin kysymyksiin niiden vastausvaihtoehtojen pohjalta. Metodologisesti tärkeä ero koskee sitä, vastataanko kysymyksiin haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutustilanteessa vai antaako vastaaja vastauksensa omatoimisesti. Tiedonkeruutekniikka vaikuttaa siihen, millaisia kysymyksiä voidaan esittää ja millaiset tekijät vaikuttavat vastauksiin ja tutkimustulosten luotettavuuteen. Kontakti saattaa vääristää annettuja vastauksia. (KvantiMotiv 2011.) Sähköinen vastaus taas on käännettävissä suoraan tiedostoksi, joten aineiston syöttö jää sitä käytettäessä pois (Aaltola & Valli 2010, 113).

Toteutuksen jälkeen halusin arvioida lasten toiminnan toteutuksen onnistumista. Tätä varten tein pienimuotoisen kyselylomakkeen (ks. liite 9), jossa kysyin avoimilla kysymyksillä palautetta lapsille järjestetystä toiminnasta. Vallin (Valli 2001, 111) mukaan avoimet kysymykset edesauttavat uusien ideoiden ja kehittämisehdotusten julkituomista. Jottei kynnys vastaamiseen olisi ollut liian korkea, laitoin kyselylomakkeeseen vain muutaman kysymyksen. Halusin itsearviointiin lisäksi saada palautetta lapsilta, vanhemmilta ja henkilökunnalta.

Ensimmäinen kyselykierron toteutettiin leirillä ennen leirin loppumista. Annoin kyselylomakkeet henkilökohtaisesti kaikille vanhemmille ja henkilökuntaan kuuluville ja ohjeistin heidät erikseen vastaamiseen. Myös tervetuloilaisuudessa, leirin alkaessa, kerroin palautelomakkeista. Lomakkeet palautettiin nimettöminä palautekuoreen. Muistutuskierron tehtiin leirin päätyttyä sähköpostitse yhdistyksen kautta. Molempia vastausmahdollisuuksia käytettiin. Palautelomakkeita palautui kaikkiaan kymmenen kappaletta. Sain myös suullista palautetta ihan pyytämättä ja kirjasin senkin muistiin. Kyselyn sai palauttaa halutessaan nimettömänä, ainoastaan halusin tietää onko mielipide lapsen, vanhemman vai Kaapatut Lapset ry:n edustajan.

6.2.2 Palautteen analysoiminen teemoittelemalla

Teemoja eli keskeisiä aiheita muodostetaan etsimällä usein tekstistä sen eri vastauksia yhdistäviä tai erottavia seikkoja mutta myös jonkin tietyn viitekehysten mukaisesti ohjautuva teemoittelu on mahdollista. Teemoittelu on luonteva tapa silloin kun kaikki teemat löytyvät yleensä kaikista vastauslomakkeista. Aineistoa järjestellään teemojen mukaan, kunkin teeman alle kootaan kustakin kyselylomakkeesta ne kohdat, joissa puhutaan kyseisestä teemasta. Tutkimusraportissa esitetään yleensä teemojen käsittelyn yhteydessä sitaatteja aineistoa havainnollistamaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Järjestelin aineiston teemojen mukaan siten, että kunkin teeman alle kokosin kustakin vastauslomakkeesta ne kohdat, joissa puhutaan kyseisestä teemasta. Kyselyssä pyysin arvioimaan toimintaa kysymällä, mitä hyvää lapsille suunnatussa toiminnassa oli, mitä kehitettävää toiminnassa oli ja halusiko vastaaja sanoa vielä jotakin muuta. Kyselylomake antoi siis valmiin jäsenyyksen teemoittelulle. Tällaista lähestymistapaa käytettäessä tutkijan omat ennakkokäsitykset ohjaavat aina vähän aineiston analysointia (Eskola & Suoranta 1998, 157), minkä pyrin tiedostamaan ja välttämään virhetulkinnat.

Esittelen seuraavaksi aineistosta eli lapsille suunnatun toiminnan palautelomakkeista lainattuja sitaatteja. Pyrin esittelemään tasapuolisesti lasten, vanhempien ja henkilökunnan näkemyksiä. Poimin ensin sitaatteja teemasta mitä hyvää ohjelmassa oli, mistä pidit tai lapsi piti. Kirjoittajat kuvasivat toiminnan hyviä puolia seuraavasti

Kaikki oli lapsen mielestä hienoa. (vanhempi)

Hienoa, että oli myös toimintaa yhteisesti vanhemmille ja lapsille!
Monipuolista toimintaa, tosi hyvä 😊 (henkilökunta)

Tarrojen keruu oli kivaa. Lehmien syöttäminen oli kivaa.
Planetaariosta tykättiin. (lapsi ja vanhempi)

Kaikki eivät jaksaneet eritellä vastaustaan tai olivat kaikkeen tyytyväisiä. Toimintaa pidettiin monipuolisena ja vastauksista nousi yksittäisiä hyviä toimintoja kuten tarrojen keruu. Lasten ja vanhempien vastauksissa korostui vertaistuki- ja virkistysviikonlopun merkitys virkistykseenä, eikä niinkään turvallisuudentunteen tukijana. Tähän suuntaan vastauksia ohjasi myös kyselylomakkeeni johon olisin voinut muotoilla kysymyksen toisin. Toisaalta asiakaslähtöisessä arvioinnissa asiakas asettaa itse laatukriteerit. Oli myös ilahduttavaa, että lapset kokivat kuntouttavan toiminnan virkistävänä.

Seuraavaksi poimin sitaatteja teemasta mitä kehitettävää ohjelmassa oli, mistä et pitänyt tai lapsi ei pitänyt. Kirjoittajat kuvasivat toiminnan kehitettäviä puolia seuraavasti

Riehumishuoneessa ei voinut riehua kun piti varoa ikkunoita ja lasilamppuja. Sukupuutaulu oli kiva ja hyödyllinen, mutta omenat turhan pieniä ja sekavasti aseteltu. Kirjahuoneessa oli liian vähän kirjoja. (vanhempi)

Observatorion ohjelma oli niin pitkä että meinas nukahtaa.
Rentoutuminen ei ihan onnistunut koska pikkusisar us hätäili, mutta työpajat oli kyllä muuten kivat. Vähän enemmän olis voinut olla ulkoilua. (lapsi)

Vastauksista nousi hyviä yksittäisiä kehittämiskohteita lapsilta ja vanhemmilta. Suurin osa kehittämiskohteista on helposti toteutettavissa olevia ja ne kannattaa jatkossa toteuttaa. Henkilökunta ei esittänyt kehittämisehdotuksia palautelomakkeilla.

Seuraavaksi poimin sitaatteja vapaavalintaisista teemoista. Kirjoittajat kuvasivat toimintaa seuraavasti

Lapsille oli kehitetty erilaisia ohjelmia jotka aikuisen näkökulmasta vaikuttivat monipuolisilta ja hauskoilta. Sopivasti aktiviteettia. Oli kiva kun lapsilla oli ohjattua toimintaa, mutta myös vapaata leikkiä. (vanhempi)

Järjestetty toiminta on erittäin tärkeää sekä lasten että aikuisten kannalta. Tarkoitus on kuitenkin tarjota kuntoutusta koko perheelle: lapsille ja vanhemmille erikseen ja perheen yhteistä. (henkilökunta)

Kiitos tosi kivasta ohjelmasta! Lapsen vahdit olivat kivoja mutta päivällinen ei oikein maistunut. (lapsi)

Vapaavalintaisista teemoista ei noussut oikeastaan mitään uutta. Palaute pikemminkin täydensi edellisiä teemoja.

Pidän kokonaisuutta onnistuneena palautteen perusteella koska sekä lasten, vanhempien että henkilökunnan palaute oli pääosin positiivista. Korjaisin toimintaa nyt saamani palautteen perusteella ja hioisin yksityiskohtia vielä paremmiksi. Esimerkiksi kiinnittäisin huomiota energianpurkupajan sijoittamiseen, löytyisikö sille tilaa, jossa ei tarvitse varoa ikkunoita ja lamppeja tai voisiko ne suojata jotenkin. Sukupuupajan sukuun pohjaa voisi selkiyttää. Kirjapajan kirjojen määrää voisi lisätä ja niin edelleen.

Arvioin toimintaa myös itse. Pidän kokonaisuutta onnistuneena itsearviointin perusteella. Toiminta saavutti tavoitteet ja kokonaisuus toimi. Aiempaan verrattuna lasten toimintaa on nyt huomattavasti lisätty ja monipuolistettu. Toimintamuoto myös rauhoitti lapsia. Yksityiskohtia kannattaa hioa jatkossa vielä toimivimmiksi. Esimerkiksi varaisin retkiä varten retkiköyden siirtymisiä

helpottamaan ja sopisin tarkan kellonajan milloin viimeiset passit palautetaan. Lapsiparkissa oli tarkoitus toimia pienryhmissä niin, että puolet katsoo videoita ja puolet leikkii, mutta dvd -laitetta ei sitten ollutkaan, vaikka olin varmistanut sen etukäteen. Vanhempia tämä ei harmittanut; televisiota ehtii kuulemma katsoa kotonakin. Luontokuvia olisi voinut olla myös kirjapajan seinillä. Rentoutumispajassa olisi kiva olla patjat. Rentoutumismusiikkina toimisivat hyvin myös luontoäänet.

Kehittäisin myös palautelomaketta vastaamaan kysymykseen tavoitteen kannalta. Kiireisen aikataulun vuoksi palautekeskustelu henkilökunnan kanssa jäi turhan lyhyeksi, mutta jatkoimme sitä sähköpostitse.

7 POHDINTA

7.1 Luotettavuus ja eettisyys

Vaitiolovelvollisuus korostui opinnäytetyötä tehdessä, koska lapsikaappaustapaukset ylittävät uutiskynnyksen ja kohderyhmässä olisi hyvin voinut olla julkisuudesta tuttuja tapauksia. On sitäkin tärkeämpää, ettei esimerkiksi raportissa mainita lapsia nimeltä.

Pyrin lähdekritiikkiin. Lähdekirjallisuutta siitä, miten tuetaan parhaiten juuri kaappausuhan alla olevaa lasta, ei juuri suomen kielellä ole. Jouduin soveltamaan paljon ja mielestäni siinä onnistuinkin. Menetelmät ovat luotettavia. Se että kokeilin suunnitelmani käytännössä lisää työni luotettavuutta. Läpinäkyvyyttä työlle olisin saanut lisää myös valokuvaamalla toimintaa, tietenkin siten, että henkilöitä ei kuitenkaan olisi kuvattu. Kaikki perheet eivät välttämättä antaneet palautetta ainakaan lomakkeella. Palautteen esittelen nimettömänä. Suunnitelma hyväksyttiin sekä koulun että Kaapatut Lapset ry:n taholta ennen sen toteuttamista.

Sitouduin työhön ja työ on edennyt aikataulussa. Muutin työn suuntaa tarvittaessa. Pyrin tekemään työn hyvin ja ymmärtämään, että lasten kanssa eettisyys on erityisen tärkeää. Yhteistyötahon kanssa pidimme yhteyttä sähköpostitse sekä vertaistukiviikonlopuissa kasvotusten. Kysyin heidän mielipiteitään ja toiveitaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen liittyen sekä pyrin toteuttamaan ne mahdollisuuksien mukaan.

7.2 Pohdintaa omasta ammatillisuudesta ja opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyöprosessi oli hyvin kokonaisvaltainen. Sosionomin osaaminen koostuu sosiaalialan eettisen osaamisen, asiakastyön osaamisen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen, kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen,

tutkimuksellisen kehittämisosaamisen ja johtamisosaamisen kompetensseista (Sosiaalialan AMK -verkosto 2010.) Vertaistukiviikonloppujen toiminnan järjestäminen opetti asiakastyössä tukemaan ja ohjaamaan tavoitteellisesti itselleni uutta asiakasryhmää, kaappausuhan alla elävien lasten perheitä. Palvelujärjestelmäosaamiseni kehittyi arvioidessani haastavassa elämäntilanteessa olevien perheiden palvelutarpeita. Jouduin pohtimaan kriittisestikin yhteiskunnallisia epäkohtia aina kansainväliselle tasolle asti. Opin suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan produktia ja toimimaan yhteistyössä vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa, heitä ohjaten.

Opinnäytetyöprosessi kohdallani paitsi kehitti sosionomin ammatillista kasvua, myös tuki varhaiskasvattajuuden kehittymistä. Opinnäytetyöprosessi kehitti myös valmiuksiani työskennellä lastentarhanopettajan ammatissa. Myös pedagoginen ammattitaitoni kehittyi. Sain valmiuksia hoidon, kasvatuksen ja opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen suunnitellessani lapsille suunnattua toimintaa. Käytännön taitoni suunnitella, järjestää ja arvioida toimintaa varhaiskasvatusikäisille lapsille kehittyi. Sain valmiuksia laadukkaan kasvu- ja oppimisympäristön luomiseen. Tutustuin lähdekirjallisuuteen myös varhaiskasvatuksen osalta. Lapsen ohjaamisen taidot ja lapsiryhmän ohjaamisen taidot kehittyivät varsinkin retkillä ja lapsiparkissa. Sain tietoa lapsen kehityksestä ja turvallisuudentunteen tukeminen ja kiintymyssuhdekäyttäytymisen tunteminen on tärkeää myös varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, valtakunnallinen varhaiskasvatuksen ohjauksen väline, sisältää yhtenä tavoitteena lisätä moniammatillista yhteistyötä sellaisten palvelujen kesken, joilla tuetaan lasta ja perhettä. Verkostoyhteistyön yksi keskeinen tavoite on mahdollisimman varhainen puuttuminen riskitilanteissa. Laadukas varhaiskasvatus edellyttää myös yhteistyötä koko laajan lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat muun muassa järjestöt. Tällaiseen yhteistyöhön koen saaneeni valmiuksia opinnäytetyötä tehdessäni. Myös kasvatuskumppanuusvalmiudet ovat kehittyneet lasten vanhempien kanssa yhteistyötä tehdessä.

Suunnittelemani työmuodot ovat hyvin sovellettavissa työelämään. Kolmas toteutus, johon en itse osallistuisi ollenkaan, antaisi lisätietoa työn sovellettavuudesta työelämään. Kehittelemäni työmuodot ovat sekä työväline Kaapatut Lapset ry:lle että sovellettavissa yleisemminkin lasten vertaisryhmätoimintaan esimerkiksi vanhempiensa eron kokeneille lapsille. Lapsikaappauksethan liittyvät yleensä huoltajuuskiistoihin, mikä merkitsee sitä, että kaappausuhan alla elävällä lapsella on takanaan myös vanhempien ero ja siihen liittyvät kipeät kokemukset. Koska sosionomin tutkinnon lisäksi suoritan myös lastentarhanopettajan virkakelpoisuuteen tarvittavat opinnot, kehitin toimintaa varsinaisesti alle kouluikäisten lasten tarpeisiin mutta suunnittelin sen siten, että tarvittaessa sitä voidaan soveltaa myös kouluikäisten tarpeisiin, koska perheissä on monenikäisiä lapsia. Kaikki käyttämäni menetelmät sopivat myös päiväkotiympäristöön. Menetelmissä on huomioitu lapselle ominaiset tavat toimia ja varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot.

Haastavaa oli tehdä työmuodoista niin yksinkertaisia, että niitä pystyy käyttämään kuka tahansa. Vapaaehtoistyöntekijöillä ei välttämättä ole mitään alaan liittyvää koulutusta. Produktin aineisto jää työvälineeksi Kaapatut Lapset ry:n käyttöön. Pajojen seinäohjeistukset vanhemmille ovat opinnäytetyön liitteenä. Tarkoitus on, että vapaaehtoistyöntekijät voivat ne sieltä suoraan tulostaa käytettäväksi. Työn tarkoitus on, että opinnäytetyön lukemalla ja edellä mainituilla ohjeilla tarvittaessa jatkossa kuka tahansa pystyy suoriutumaan lasten toiminnan järjestämisestä. Toivottavasti jatkossa myös koululaiset ja nuoret saavat juuri heille sopivaa toimintaa. Olisi ollut mielenkiintoista vielä arvioida, miten työväline toimii käytännössä, kun sitä toteuttaa joku muu kuin minä, mutta se ei ole aikataulullisesti mahdollista.

Kiintymyssuhdeteoria tuki työtä hyvin, koska se antoi merkityksen lasten turvallisuudentunteen tukemiselle, miksi se on tärkeää ja miten se toteutetaan. Toiminnallinen vertaistukiryhmä oli hyvä keino tukea lasten turvallisuudentunnetta. Tämä ei tietenkään sulje pois muita mahdollisia toimintamalleja. Havainnointipäiväkirjasta oli minulle iso apu paitsi toimintaa

suunnitellessani myös raporttia kirjoittaessani. Osallistuva havainnointi osoittautui jälkeenpäin oleelliseksi työn onnistumisen kannalta.

Vapaaehtoisten ohjaaman toiminnallisen vertaistuen lisäksi olisi kuitenkin ensiarvoisen tärkeää järjestää myös ammattilaisen ohjaamaa vertaistukiryhmätoimintaa esimerkiksi vuoden kestäväenä kerran viikossa kokoontuvana ryhmätoimintana. Suunnittelemani toiminta sopii parhaiten ennaltaehkäiseväksi palveluksi, jolla pyritään estämään ongelmien syntymistä. Vapaaehtoisten ohjaama toiminnallinen vertaistuki kahdesti vuodessa järjestettävänä viikonloppuna alle kouluikäisille ei ole välttämättä sellaisenaan riittävä hoitava vertaistuki esimerkiksi kaapatulle ja palautetulle lapselle. Vertaistuessa vuorovaikutussuhde on kaksisuuntainen ja edellyttää molempien osapuolien panosta. Tähän ihan pienet lapset eivät kykene. Ryhmäni pienin osallistuja oli vain kaksivuotias. Kaverin turvallisuudentunteen tukeminen olisi liian haastava tehtävä näin pienelle. Toiminnallisessa vertaistuessa lapsilla on mahdollista saada ryhmästä vertaistukea. Vertaistuen merkitys ei kuitenkaan ole korostunut. Lapset ovat vertaisia mutta kokemusten jakaminen jää alle kouluikäisillä vähäiseksi johtuen kielellisistä kyvyistä. Toiminnallisessa vertaistuessa omasta elämästä puhuminen ja muiden elämäntilanteiden kuunteleminen ja sitä kautta mahdollisuus muilta oppimiseen ja oman elämän jäsentämiseen mahdollistetaan, mutta se ei ole pääosassa. Suosittelen Kaapatut lapset ry:lle vertaistuen antamista myös pitkäkestoisena prosessina.

Vaikka se ei ollut varsinaisesti tavoitteeni, huomasin lisäksi että produktin myötä vanhemmat oppivat tukemaan lapsensa turvallisuudentunnetta ja voivat halutessaan käyttää keinoja myös kotona, jolloin niiden vaikutus entisestään vielä voimistuu. Vaikuttavuutta ei sinänsä pyritty kuitenkaan arvioimaan.

Olen tukenut ja virkistänyt niitä lapsia, joiden elämää kaappausuhka varjostaa. En varmasti pystynyt poistamaan uhkaa pois heidän elämästään, enkä siihen pyrkinytäkään. Toivottavasti varjo kuitenkin väistyi edes hetkeksi, edes keväisen viikonloppun mittaiseksi. Kiitän yhteistyöstä Kaapatut Lapset ry:tä ja perheitä.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS -kustannus.
- Aarni, Armi; Isaksson, Paavo; Khan, Anna-Maija & Räisänen, Tarja 2008. Lapsikaappausuhka elämän varjona. Äitien kokemuksia suomalais-islamilaaisesta perheestä. Helsinki: Edita.
- Bardy, Marjatta 2000. Sisäinen koti, tarinallisuus ja elämän lukutaito. Yhteiskuntapolitiikka 2/2000, s.151–155.
- Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction 1980. Viitattu 13.9. 2011. <http://www.hcch.net/upload/conventions/txt28en.pdf>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children 1994. Viitattu 13.9. 2011. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940056>
- Green Care Finland oy, i.a. Mtä on Green care? Viitattu 26.3. 2012. <http://www.gcf Finland.fi/MitaOnGreenCarePaavalikko;jsessionid=156712A182658090B362757D56BA4577>
- Hautanen, Teija 2010. Väkivalta ja huoltoriidat. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Väitöskirja.
- Isomäki, Tarja 2010. Ohjatut vertaisryhmät sosionomin työssä. Lehtori. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki. Luento 1.3.2010.
- Juusola, Mare 2008. Kahden kodin kansalainen. Helsinki: Lasten Keskus.
- Kaapatut lapset ry 2011 a. Viitattu 13.9.2011. <http://www.kaapatutlapset.fi/>
- Kaapatut lapset ry 2011 b. Viitattu 13.9. 2011. <http://www.kaapatutlapset.fi/toiminta.html>
- Kaapatut lapset ry 2011 c. Viitattu 13.9.2011. <http://www.kaapatutlapset.fi/documents/2010lapsikaappauksetSuomesta.pdf>

Kaapatut lapset ry 2011 d. Viitattu 13.9.2011.

<http://www.kaapatutlapset.fi/documents/2010Suomeen.pdf>

Kalland, Mirjam 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY s.198-239.

Karlsson, Liisa 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kataja, Jukka 2003. Rentoutuminen ja voimavarat. Helsinki: Edita.

Koskela, Riikka 2008. Ero lapsiperheessä: miten tukea lasta ja vanhempia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kuuskoski, Eeva 2003. Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Jyväskylä: PS-Kustannus s. 30-39.

KvantiMOTIV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 21.3.2012.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/postikysely/postikysely.html>

Kärkkäinen, Seija & Pakkala, Taru 1999. Jääkarhutanssia ja vaivalloisia vanhempia. Tapaustutkimus avioerosta kertovan kirjan merkityksestä avioerokriisin kokeneille lapsille. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu –tutkielma.

Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Viitattu 13.9. 2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1994/19940186>.

Lehtinen, Sini-Tuulia 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Luoto, Tuula 2005. Sadut ja lastenkirjat antavat avaimia maailmaan ja mielikuvitukseen. Teoksessa Täyttä elämää. Helsinki: Lastentarhanopettajaliiton julkaisu, s.14–15.

Luotoniemi, Markku & Huhtinen, Kalevi 1991. Mielenterveyshäiriöt. Teoksessa Esko Mälkiä (toim.) Erityisliikunta 1. Soveltavan liikunnan perusteet. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Liikuntatieteellinen Seura, s.192–203.

- Mykkänen-Hänninen, Riitta & Kääriäinen, Aino 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto
- Mäkelä, Marika 2010. Vertaistukiviikonloppu Sipoossa. Havainnointipäiväkirja. Viitattu 16.4. 2012.
- Niemelä, Sirkku & Kääriäinen, Aino 2008. Millan isä ja äiti eroavat – miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Nietosvuori, Leena 2008. Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.)14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja, s.135–142.
- Oikeusministeriö 2010. Kansainvälinen lapsikaappaus. Oikeusministeriön tilasto. Viitattu 25.2.2010.
- Oikeusministeriö 2011. Kansainvälinen lapsikaappaus. Oikeusministeriön esite. Viitattu 16.4.2012.
- Pehkonen, Eija 2010. Narratiivisuus -johdantoteksti. Verkko-opiskelumateriaali Tartu taiteeseen -opintokokonaisuus. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Pojjula, Soili 2007. Lapsi ja kriisi: Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Raundalen, Magne; Dyregrov, Atle & Hjermann, Reidar 2005. Arbetsbok för barn och ungdomar som upplevde flodvågen. En praktisk handledning för dem som arbetar med barn och unga som var med om flodvågskatastrofen. Sverige. Rädda barnen.
- Riihelä-Palmu, Sanna 2008. ”Eri teitä samalle laiturille.” Toiminnalliset menetelmät perheneuvolan sosiaalityössä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 11.3.2012. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02602.pdf>
- Rikoslaki 25/1995. Viitattu 13.9.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Räisänen, Tarja 2010. Toiminnanjohtaja, Kaapatut Lapset ry. Sipoo. Haastattelu 25.9.2010.

- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMotiv-
Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere:
Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 21.3. 2012.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Salo, Saara 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa
Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Helsinki: WSOY s. 44–47.
- Seikkula, Jaakko 1994. Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara
kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä
- Silven, Maarit 2010. Varhaiset ihmissuhteet: polku lapsen suotuisaan
kehitykseen. Helsinki: Minerva.
- Sinkkonen, Jari 2006. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Sippola, Leena 1985. Kirjallisuusterapian kehityslinjoja. Teoksessa Juhani
Ihanus (toim.) Sanojen liikkeitä : kirjoituksia kirjallisuus- ja
runoterapiasta. Helsinki: Kirjastopalvelu, s.11-26.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset.
Helsinki.
- Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010. Esitys sosionomi (AMK)-
tutkinnon kompetensseista. Viitattu 22.3. 2012.
http://www.diak.fi/files/diak/Harjoittelu/Sosionomi_AMK_Kompetenssit_15042010.pdf
- Suomen musiikkiterapiayhdistys ry 2011. Tietoa musiikkiterapiasta Suomessa.
Viitattu 26.3. 2012.
http://www.musiikkiterapia.net/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=65
- Suopanki, Armi 2011. Green Care sosiaalityön mahdollisuutena. Rovaniemen
yliopisto: Kandidaatin tutkielma. Viitattu 12.3.2012.
http://www.gcfinland.fi/file/original/suopanki_kandi.pdf?fileId=5584
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2008. Viitattu 1.6.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanta/kuvaus/?PracticelId=7c193c0d-c453-4f93-91ed-94a4662209b1>

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.
Tampere: Tampere University Press.

Törrönen, Maritta 1999. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Isto Ruoppila, Eeva Hujala, Kirsti Karila, Jarmo Kinos, Pirkko Niiranen & Mikko Ojala (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena s.218-233.

Valli, Raine 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, s. 100–112.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989. Viitattu 13.9.2011.
http://www.unicef.fi/files/unicef/Pdf/LOS_A5fi.pdf.

LIITE 1: Pajan 1 ohjeistus

PAJA 1

ENERGIANPURKUPAJA

TARKOITUS: Pajassa on tarkoitus purkaa lapsen ylimääräistä energiaa.

OHJE: Täällä saa riehua ja huutaa, jos siltä tuntuu.

Vaihtoehtoisesti voitte mennä ulos reippailemaan.

Kun poistutte pajasta, liimatkaa pajakorttiin palkinnoksi 1 tarra.

Täysi pajakortti käydään näyttämässä lastenohjaajille viimeistään ennen kotiinlähtöä.

LIITE 2: Pajan 2 ohjeistus

PAJA 2

TARINAPAJA

TARKOITUS: Pajassa on tarkoitus sanottaa lapsen tunteita saduttamalla.

OHJE: Aikuinen sanoo lapselle:

kerro tarina

kirjoitan tarinan niin kuin sen kerrot

lopuksi luen tarinasi sinulle, voit korjata tarinaa jos haluat

Huomaa että lapsi päättää mistä tarina kertoo ja onko se lyhyt vai pitkä. Älä ohjaa, älä kysele, älä arvioi. Ottakaa valmis tarina mukaanne. Ehkä se jatkuu joku päivä kotona.

Kun poistutte pajasta, liimatkaa pajakorttiin palkinnoksi yksi tarra.

Täysi pajakortti käydään näyttämässä lastenohjaajille viimeistään ennen kotiinlähtöä.

LIITE 3: Pajan 3 ohjeistus

PAJA 3

KIRJAPAJA

TARKOITUS: Pajan tarkoitus on tukea lapsen tunne-elämää.

OHJE: Lukekaa tai katselkaa kirjoja.

Kun poistutte pajasta, liimatkaa pajakorttiin palkinnoksi yksi tarra.

Täysi pajakortti käydään näyttämässä lastenohjaajille viimeistään ennen kotiinlähtöä.

Kirjapajan kirjat

Tarpila, Johanna (toim.) 1996. Juholla on kaksi kotia: puhutaan avioerosta.

Tuisku, Katinka 2008. Kuun ja auringon lapset.

Hoffman, Mary 2010. Meidän ja muiden perheet.

Oliver, Gary 1998. Peten ja Paten rohkeus löytyy.

Samela, Seija 2007. Neljä vuodenaikaa.

LIITE 4: Pajan 4 ohjeistus

PAJA 4

RENTOUTUMISPAJA

TARKOITUS: Pajan tarkoitus on rentouttaa lasta.

OHJE: Pötkötelkää ja kuunnelkaa hiljaisuutta tai musiikkia.

Kun poistutte pajasta, liimatkaa pajakorttiin palkinnoksi yksi tarra.

Täysi pajakortti käydään näyttämässä lastenohjaajille viimeistään ennen kotiinlähtöä.

Rentoutumispajan musiikki

Ti-ti nalle Unilaulut. 2008. Ti-Ti Tuotanto oy

LIITE 5: Pajan 5 ohjeistus

PAJA 5

SUKUPUU-PAJA

TARKOITUS: Pajan tarkoitus on vahvistaa lapsen minäkuvaa.

OHJE: Tehkää lapsen sukupuu. Voitte käyttää valmista pohjaa tai halutessanne piirtää kokonaan itse.

Kun poistutte pajasta, liimatkaa pajakorttiin palkinnoksi yksi tarra.

Täysi pajakortti käydään näyttämässä lastenohjaajille viimeistään ennen kotiinlähtöä.

LIITE 6: Pajan 6 ohjeistus

PAJA 6

RYHMÄPAJA ELI LAPSIPARKKI

TARKOITUS: Pajan tarkoitus on tarjota lapsille yhdessäoloa ja vertaisten seuraa.

OHJE: Tänne voit tuoda ja jättää lapsen. Toiminta on vapaata, mutta valvottua.

Kun poistutte pajasta, liimatkaa pajakorttiin palkinnoksi yksi tarra.

Täysi pajakortti käydään näyttämässä lastenohjaajille viimeistään ennen kotiinlähtöä.

LIITE 7: Palautelomake

LASTENOHJELMAN ARVIOINTI Kuntoutusviikonloppu 19.-20.3.2011

MITÄ HYVÄÄ OHJELMASSA OLI? MISTÄ PIDIT TAI LAPSI PITI?

MITÄ KEHITETTÄVÄÄ OHJELMASSA OLI? MISTÄ ET PITÄNYT TAI LAPSI EI PITÄNYT?

HALUATKO SANOA VIELÄ JOTAIN MUUTA?

PALAUTTEEN ANTOI: (rastita)

LAPSI

VANHEMPI

HENKILÖKUNTA Palautus marika.makela@student.diak.fi